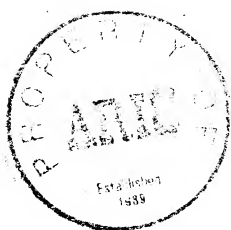

د گلانو کیسه

لیکوال : غلام حبیب "نوابی - تیموریان"
ژباړن : عبدالرؤف "قتیل - خوریانی"

د گلانو کیسه

لېکوال: غ، ح نوابي «تیموریان»
ژباړونکي: عبدالرووف «قتیل خوریانی»
۱۳۸۱ لمریز ۲۰۰۲ میلادي

کتاب پیژندنه

د کتاب نوم : د گلانو کیسه

لیکوال : غ.ح. نوابی تیموریان

ژباړونکی : عبدالرووف «قتیل خوریانی»

انځورگر ناصر حبیب نوابی

د پښتې طرح : محمد رفیع فاروق

خپروونکی : د اریک د گرځنده کتابتونونو اداره

پرله پسې نومره : ۱۱۸

لومړۍ چاپ : ۱۳۸۱ هـ ش، د خپروونکي له خوا، پېښور

د مخونو شمیر : ۸۸

کچه : ۵، ۱۳ × ۲۱ سانتی متر

د خپروونکي پته : خانه نمبر دوم، رحمان بابا رود،

پست بکس ۱۰۸۴ یورنیورسټی ټاون - پشاور

تیلیفون: ۸۵۰۸۳۹ - ۵۷۰۴۳۹۲ - ۵۷۰۲۹۶۲

۸۴۱۲۹۶ - ۵۷۰۲۵۳۱

فکس: ۸۴۰۴۷۱ - ۹۱

پُست الکترونیکی: aric@brain.net.pk

کمپوز او طبع : احمد پرنټنگ پریس، تیلیفون ۲۱۵۵۴۰

د ویش او پلورنې ځای: د اکبر دفتر (د افغانانو له پاره د مرستود انسجام اداره)

د کتاب له مطالبو څخه اقتباس د ماخذ په ښودلو سره جایز دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د اکبر د اطلاعاتی او نشراتي منابعو مرکز (اریک) له څلورو کالو راهیسې د افغانستان ولایتونو ته د گرځنده کتابتونونو پروگرام تر لاس لاندې نیولي دي. گرځنده کتابتونونه چې د فلزي صندوقونو په بڼه جوړ شوي دي، په یو خاص ځای کې ایښودل کیږي. د سیمې خلک ورڅخه امانت کتابونه وړي، لولي یې او خپلو شاوخوا خلکو ته یې هم اوروي. کله چې په سیمه کې د کتابتون ټول کتابونه ولوستل شول، کتابتون بلې سیمې ته لیږدول کیږي او یا پرې یوشمیر نور نوي کتابونه ورزیات او هماغه ځای کې پاتې کیږي.

مونږ دا هڅه کړې ده چې د گرځنده کتابتونونو له پاره داسې کتابونه راټول کړو چې د لیکنې ژبه یې ساده او د خلکو د اړتیاوړ مطالب ولري، ترڅو چې په ورځني ژوند کې له هغوی سره په دیني، ټولنیزو، اقتصادي، ښوونیزو، روزنیزو، روغتیايي، تاریخي، فني، مسلکي او... مسایلو کې مرسته وکړي.

موږ د گرځنده کتابتونو تر څنگ دا سروې هم ترسره کوو چې خلک څه ډول آثارو او موادو ته اړتیا لري او د کومو موضوعاتو او مطالبو د مطالعې هیله من دي. موږ لومړۍ هڅه کوو چې غوښتل شوي کتابونه له بیلابیلو منابعو (کتاب پلورنځیو او خپرونیزو مرکزونو) څخه برابر او راوړنيسو. په نوموړو مراجعو کې د مطالبو او موادو د نشتوالي په صورت کې اړیک هڅه کوي چې د اړتیاوړ آثارو په تألیف، ترجمه او چاپ سره دغه تشه ډکه کړي.

ددغه موخې او هدف د تحقق او په عمل کې پلي کولو په منظور درې کاله

دمخه د لوستونکو د علاقې وړ کتابونو د چاپ او خپراوي کار پیل شو اوله هغه وخت راهیسې تراوسه پورې د اریک گرځنده کتابتونونو ادارې د محترمو همکارو مؤسسو په مرسته په دغه برخه کې پیاوړي گامونه اخیستي او ګټور فعالیتونه یې ترسره کړي دي.

د ښه او سیستماتیک کار له پاره د اریک د ادارې استازيو او یوشمیر خپرونکو او لیکوالو یوګډهيات وټاکل شو چې د مطلوبو کتابونو د پلان کولو، آماده کولو او چاپ کولو پړاوونه چې د تکره او مسلکې لیکوالو له خوا تألیف کېږي، په ګډه پر مخ بوځي.

دغه هیات د افغانانو د صمیمې همکارې میرمن نانسي هېچ دوپري، سیدمحي الدین هاشمي، فیض محمد نایاب عطایي، محمد شکیب افغلي او محمد رفیع فاروق څخه تشکیل شوی دی.

مونږ له خپلو ټولو درنولو ستونکو څخه چې د هیواد په بیلابیلو ښارونو او کلیوالو سیمو کې زموږ له کتابتونونو څخه ګټه اخلي، هیله لرو چې خپلې اړتیاوې، غوښتنې او پوښتنې راولیږي او د هیواد له لیکوالو او پوهانو څخه غواړو چې په له موږ سره په دې لاره کې مرستندوی شي، چې وکړای شو خپلو خلکو ته لا ښه او ګټور کتابونه وړاندې کړو.

په درنښت

د اریک د گرځنده کتابتونونو اداره

دغه گلان د خپلې مور پر مزار چې په کوچنيوالي کې يې راته
کيسه کوله بنډم.

غلام حبيب (نوابی-تيموريان)

فهرست

مخ	عنوان
الف	تقربظ
۱	سریند
۱۰	غوروالی گل (گل گوشواده)
۱۳	د نرگس گل
۱۵	د تاک گل
۱۹	غاتول «لاله»
۲۴	د بیتیمک گل
۲۸	سل پانیی زیر گل
۳۰	عنبر موپه عنبر کود کپی
۳۴	د سوسن گل
۳۶	د حبا گل
۳۷	دارغوان گل
۴۱	د میزگل
۴۴	د قاقو گل
۴۶	د بنفشه گل
۵۰	د کوکنار گل
۵۴	د ستوری «ستاره» گل
۵۸	زیر سرې گل (بوی مادران گل)
۶۱	د نخا گل
۶۳	گل نارنج
۶۷	گل خورشید
۶۹	تعریف گل حیا
۷۳	گل باغ وفا
۷۴	گل مژده
۷۵	گل‌های بهاری
۷۶	سرود بلبل
۷۷	د گلانو او حیویاتو د قلمود کرلو لارښوونه

تقریظ:

د گلانو کپسه

«گر چه مذهب مختلف شد هېچکس بېگانه نه‌ست»
«باغبان را در چمن هر گل به رنگ ديگر است»
«که څه هم مذهب بيل بېکاري بېگانه په کې څوک نشته»
«هر مالبار ته په چمن کي هر يو گل دي په بل رنگ»
(تېارن)

د گلانو کپسه زموږ د هېواد د بوه هڅمن ادب شاعر او لېکوال د ذوق
او انديښني لنډ داستانونه دی چې د ښکلي کوهدامن د غرنۍ لمنې دانگور و په
باغونو کې لېکل شوې دی.

ارواښاد حبیب نوابی د خپلو څو ادبی آثارو په جمله کې دغه په زړه
پورې اثر هم د کاغذ پر مخ انځور کړې دی.

د گلانو کپسه د زېړ گل، غاټول، سوسن، سور گل، چپه غاټول،
گلاب، منځک او په لسونو نورو گلانو کپسه کوی او په خپل ډول یو بکر او
نوی اثر دی.

نوموړي گلان هر یو ځانته کپسه لری؛ خو په کپسه سر بهره یې هر یو
زموږ د هېواد د بزگرانو او بزگر بچیانو د کار او مبارزې د ژوندانه او
ټولنیزې ځانگړتیا له مخه خپل ارزښت لری.

زېړ گلی لنډه تنه لری او پانی یې دومره پلنې نه دی. دا گل د پسرلي

زېرى وركوي او د ښكلې توتكې د رارسېدلو په وخت كې د پسرلې له نمجنې خاورې څخه سر را پورته كوي.

د بزگرانو زامن په لوڅو پښو د زېر گلې په موسم كې په باغونو، چمنونو، د ښتو او بهېداوو كې په گلانو گرځي. او د دغه ښكلې گل وړې وړې غونچې راټولوي او په گېډه كې پې تړي خپلو كورونو ته يې وړي. دغه گل كمزوري او پاروونكې بوي لري په تېره په هماغه كرونده كې چې سر را پورته كوي، عمر يې ډېر لنډ دی.

غاتول ټول پېژني؛ خوارو اښاد نوابي يې په باره كې ځانگړې نظر لري. د كوه دامن د سېمې په كليو او بانډو كې غاتول د «خاك آبه» په نامه هم يادوي، دغه اصطلاح د دې معنى لري چې غاتول جوخت د پسرلي د هغې مېاشتې په وخت كې چې د تاكونو شاوخوا په يوم نرموي، اوڅو ورځې وروسته او به كولو ته اړتيا پيدا كوي. دغه او به كول د «خاك آبه» په نامه يادوي. گوري چې دغه گل د پڼوالو او بزگرانو له ژوندانه او زيار سره غوټه شوې دي.

د ثور په مېاشت او د جوزا په لومړيو ورځو كې، باغونه او د ښتونه د غاتول له گلانو ډك وي. هغه غاتول چې د نوبو ناويانو او پيغلود «الوان» د پروني په شان سترگې بريښوي.

سوسن (بادرنكي) د غنمو د شنو وړو په منځ كې سر را باسي او هڅه كوي، چې د غنمو د بوټو له شنه رنگ او نورو زرغونو بوټو سره سيالي وكړي او د ذوق د خاوندانو پام ځانته واړوي، سور گل په خپله ځانته له ښكلا او خوښۍ ډك داستان لري.

د پلسخمرغ په شمال کې د خواجه الوان دښته او په مزار شریف او لرغونی بلخ کې د شاه ولاېتمآب دروښي په جنوبي دښتو کې د حمل د میاشتي په پیل کې خوښی بڅبونکی او سترگې بریښوی.

په همدغه توگه نور گلان هم ځانته کیسه او داستان لري، چې د یوه شاعر او ادیب له خوا دغه کسې په ځانگړې خوښی او تفکر پالل شوي دي.

ارواښاد نوابی د گلانو د کسې په پیل کې، د گلانو او د هغود اهمیت په باره کې او دغه راز یې په بیلابیلو ټولنو کې د گلانو او د هغود ارزښت په باب په زړه پورې مطالب بیان کړيدي چې د هغه د نظر ژور توب او ادیبانه طبیعت او ذوق ښیي.

دغه هوښیار ادیب د وفا دارو او صحیحو اولادونو په لرلو سره په خپل ابدی مدفن کې خوشحاله پروت دی او په باور سره یې روح خوشحاله کیږي، چې آثار یې یو یو چاپیږي او د افغان خاورې سره د مینه والو لاسونو ته ورځي. د دغو نظرونو لیکوال د ارواښاد نوابی اولاد په تیره مسعود نوابی ته د زیاتو بریالیتوبونو هیله من دي.

په درناوی

پوهاند محمد کاظم آهنگ

گل د ښکلا خوښی او خوشحالی غوره وسیله ده

«ایکه از چرخ برین صد ماده و پروین مېکشی»
«از زمین خار د ربحان و نسرين مېکشی»

گرانو پیغلو او تنکېو ځوانانو!

د هغې کرې پر مخ چې په کې ژوند کوو، د طبیعت بې شمیره پدیدو کې یو گل هم دی چې د طبیعت نقاش له زیاتۍ ښکلا او لطافت نه برخمن کړیدی. او په بیلو بیلو ډولونو وجود لری.

دغه پدیده (ښکارنده) له خپلې تنوع او راز رازوالۍ سره سره د ځمکې د کرې په مختلفو ځایونو، اوبو او وچه کې زرغونېږي او د ملهونو نو گلونو په ترڅ کې د هغو کمې او کفې بدلونونو له مخه چې په ځمکه کې را منځته شوي دي، د بشر له پېدا یښت او دهغه د هدف لرونکي ټولنیز کار په پیل سره چې د خپلې شاو خوا نړۍ په پیژندلو سره یې پیل کړ او په طبیعت کې د موجودو پدیدو د خواصو د پیژندلو له امله یې گل هم وپېژاند او تر آزموښې او کار اخستلو لاندې یې ونيو او دهغه مختلف قسمونه یې، نه یوازې دا چې

له ورکیدو وژغوره، بلکه تقویه او له پخوايي زيات پراخه کړ او د گلانو په ترکیب سره يې چې يو ډول گل يې له بل ډول گلانو سره يوځای کړل، نوی ډولونه گلان يې را پیدا کړل. په دغه توگه يې په طبیعت کې ژور بدلونونه را منځته کړل.

او پر طبیعت باندې يې خپلې اغيزې وټپلې. بشر د راز راز گلانو د روزنې او پالنې په پای کې باغونه، چمنونه او گلخونې جوړې کړې چې مخکې په طبیعت کې نه وو.

که د گلانو ډولونو او راشنه کیدلو څرنگوالی ته پام وکړو، گلان په مجموع کې په دوو ډلو ویشلی شو؛ هغه گلان چې خپله راز رغونې او طبیعي دي او د انسان په لاس پالل شوی گلان، په خپله راشنه کېدونکي گلان چې د انسان لاس په کې شریک نه دی او معمولاً په دښتو، د غرونو په لمنو، ځنگلونو، ولاړو اوبو او خدنگونو کې راشنه کیږي. لکه د غاتول گل، بنفشه، میخک، نېلو فراو نور.

او د انسان په لاس روزل شوی گلان هغه گلان دي چې د په خپله شنه کېدلو له حالت څخه رابیل شوی او د انسان په لاس يې روزنه او پالنه موندلې ده او د انسان په لاس جوړو شویو چمنونو او گل بڼو نوکې زیات لیدل کیږي.

په خپله زرغونېدونکي او د انسان په لاس روزل شوی گلان په بیلو بیلو ډولونو موجود دی او د خپلو ځانگړتیاوو له مخه زرغونېږي، په لاندې ډول

دي:

هغه گلان چې د تخم په توگه د ځمکې پر مخ د انسان په لاس کرل

کيږي. ښا په طبيعي توگه د ژوند د دورې له تيږولو يې تخم ترساقی
لاندې شيندل کيږي او زرغونږي او گلان ترې غوړيږي. لکه پتونۍ ،
انترۍ ، رشقه پېچان ، فلاکس ، شېو ، کارنېشن ، کشمالي ، بنفشه ، آدم
خهره ، لمرگلي او نور .

- هغه گلان چې غوټه لري او غوټه يې په ځمکه يا گلدانۍ کې کرل
کيږي ، يا په طبيعي توگه تر ځمکې لاندې پاتې کيږي او قوي ساقه ترې
پټيغ وهي لکه زنبق ، کنيا ، نرگس ، ارکيده ، غاټول او نور .

- هغه گلان چې په بوټو کې غوړيږي لکه نسترن ، ياسمن ، گلاب
مرسل ، طاووس او نور .

- هغه گلان چې په بوټو کې غوړيږي لکه اکاسۍ ، د ميوه لرونکو نو او
ارغوان گل کول ، چنبيلۍ او اليسکن يې بل ډول گلان دي چې يوازې ساقه
بې په ځمکه ، يا گلدانۍ او يا په اوبو کې ايښودل کيږي او ريښې ترې
راوځي ، ساقه وده کوي او وروسته بې گلان غوړيږي لکه جريبن ، رازراز گل
پاني ، گل قياف او نور گلان زياتره په پسرلي کې راشنه کيږي او چاپېره فضا
په خپلو ښکلو شکلونو او رنگونو او ښه بوی معطره کوي او د سهار ياد او
نسيم دغه عطر لري ځايونو ته وړي او پاشي يې .

له بده مرغه چې گل له هغه ټول لطافت ، ښکلا او ښه عطر چې لري بې
او د انسانانو پام ځانته اړوي . لنډ عمر لري زړپاني پاني او مړ او کيږي ،
په همدغه موسم کې چې د گلانو د عطر وڅپه ټوله نړۍ نهسي ، بلبله او ښه
غږ لرونکي مرغان په نغمو ويلو پېل کوي او په چمنونو او گلکڅونو کې
قېامت جوړوي چې د اوريدونکي غوړ ترې خوند اخلي .

هغه ښوال چې تجربه لری د گلانو د ساتلو او رواجو لوله پاره د کال په هر موسم کې په باغونو، چمنونو، د گلانو په دوچو گلخونو او گلدانیو کې رازراز گلان روزی چې د نوموړیو ځایونو د ښکلا او سینگار سبب گرځی. انسانان معمولاً گلانو له بیلا بیلو ډولونو او رنگونو څخه د زیاتو مقصدونو له پاره کار اخلی. له گل څخه د کار اخستلو یو مورد د سولې او دوستۍ د زیات پټینگښت او د جگړې پر ضد کار اخستل دی، چې بشریت ورته زیاته اړتیا لری.

کله چې څوک بل څوک دوست لری او له هغه سره مینه کوی معمولاً سره گلان ورته ډالی کوی. او کله چې زیر گل هغه ته ورکړی دا نو د کرکې او بېلتون نښه ده. د ناروغ د پوښتنې په وخت کې په عمومي توگه آبی او شین چک گلان ناروغ ته وړاندې کوی. سپین گل د سولې نښه ده، هر کال د نړۍ په ټولو هیوادونو کې یوه ورځ د گل د ورځې په نامه ټاکلې ده. په هغه ورځ خلک د گلانو نندارې ته ورځی او هر څوک د خپلې خوښۍ او ذوق سره سم د گلانو غونچه جوړوی او نندارې ته یې وړاندې کوی. په دغې ننداره کې د گلانو د غونچې تر لوسیا لې پیل کیږی. حکم هبات هره یوه په غورگوری او هغه کسانو ته چې د حکم هبات د پرېکړې په اساس یې ښه غونچه جوړه کړی وی، اول، دوه یم او دریم مقام گټونکی ته د طلا، نقرې او برونزو مدالونه، نقدې پیسې او سوغاتونه ورکوی او دا د ملتونو له فرهنګی او سنتی مسایلو څخه گڼل کیږی.

زمونږ د هیواد په تاریخ کې په گلانو کې گرځیدل او د سوما شربت چې د گلانو له شپږي او نورو خوشحالوونکو موادو څخه جوړ شوی وی، د

پسرلي په موسم کې له گلونو څخه په ډکو چمنونو ځانگړی دود درلود. په وډونو کې د زوم له خوا ناوې ته گل ورکول يا بالعکس له ډير پخوا وخت څخه دود و او ان چې له مصنوعي گلانو څخه هم کار اخستل کيږي. د زوم او ناوې د راتللو او «آهسته برو» سرود غږولو په وخت کې د زوم او ناوې په سرود گلانو پاشل زمونږ د خلکو لرغونی دود دی.

په هندوستان کې د هندوانو په زياتو معبدونو او د مسلمانانو زيارتونو ته د گلانو راوړل او ايښودل يو ضروري کار دی. د ملي او سپورتي اتلانو د ښه هر کلي له پاره د هغه په سرونو د گلانو ویشل او په غاړو کې يې د گلانو د اميلونو وراچول په بشپړه توگه رواج لري او د مسافرانو هر کلي د گلانو په پاشلو سره کيږي. د مړو د زيارت کولو او د جسدونو د ښخولو په وخت کې يې قبرونه په گلانو فرش کوي. گلان پلورونکي د گلانو د پلورلو له درکه ښه عايد تر لاسه کوي. د لښکري او کسوري اشخاصو د مقرري او ترافع په وخت کې د دوستانو او کارکونکو همکارانو له خوا يې د طبيعي او مصنوعي گلانو په امېلو نو هر کلي کيږي. په کانسرتونو کې سازيان او سندرغاړي معمولاً په گلانو او لاس پر کولو بدرگه کيږي.

کله چې څوک د خپلو دوستانو کورونو ته د هغود ليدلو له پاره ورځي، له ځانه سره تحفي وړي چې په زباتو پېسو يې برابر وي؛ خود يودې غونچې تازه، ښکلو او خوشبو يو گلانو ځای که څه هم په ارزانه بيه تهيه شوی وي، هېڅ شی نه شی نيولی، گل او د گلانو غونچې تقريباً په ټولو کورونو کې، د خوب په خونو کې، د ډوډۍ خوړلو په سالون او د ناستي په سالون کې لېدل کيږي. زمونږ په هيواد افغانستان کې د گلانو د روزلو دود له لرغوني پېړۍ څخه تر

اوسه پاتې دی او په باغونو، چمنونو دښتو او بیدیا وو کې په تیره بیا په پسرلی کې په د گلانو سېل او ننداره هماغه شان دوام لري. د بلخ په ولایت کې د «گل سرخ»، په جلال آباد کې د نارنج د گل او په استالف او گل غونډۍ کې د ارغوان میلې د یادونې وړ دي. د کابل د شیردروازې په غره کې چې یو وخت د ارغوان له ونو ډک ؤ، خلک ډله ډله خواجه صفا ته تلل او په خوښۍ، موسیقۍ او سندرو ویلو یې ورغ تیروله او حتی چې د سپوږمۍ شپې یې همالته سبا کولې؛ خو له بده مرغه د شیردروازې د غره د ارغوان د ځنګله ټولې ونې د یو شمیر خپل سرو اشخاصو له خوا په ډېره بده توګه وهل شوی او د سون د موادو په توګه له منځه تللي دي. د دغه راز بې پروایي مسوول هغه خلک دي چې د شیردروازې د غره په لټو کې استوګنه لري. او په دغه مسوولیت کې هغه خلک شامل دي چې دوي ته یې د استوګنې او د ارغوان ډولود پری کولو اجازه ورکړېده.

اوس هلته یوه ونه هم نه ده پاتې شوی. گلخونی او د گلانو چمنونه پخوا د کابل په ښار، هرات او د کندهار د بابای ولی په زیارت او منزل باغ کې څومره ښکلی وو او د پغمان د درې، دارالامان او هرات کې، د ډول ډول گلانو غونډۍ جوړول بیخي له منځه تللي دي.

زمونږ په هېواد کې د جګړو دوام له بده مرغه ټول هنري ذوقونه او د گلانو ساتلو سلیقې له ریښې ورک کړيدي.

خو گل د شاعرانو په شعرونو، د پوهانو، نقاشانو او د نړۍ د رسامانو په آثارو کې په زبات لطافت منعکس شوی او په نړۍ کې به داسې شاعران ډیر لږ وي چې د گل په باره کې یې شعر نه وی ویلی.

ددرې ژبې په شاعرانو کې له حضراتو مولانا ی بلخ، حکیم سنائی،
سعدی، حافظ شبرازی او حضرت بیدل نه نیولی تر ننه پوری، شاعرانو د
گل او گلزار په باره کې ډیر شعرونه ویلي دي. لکه چې حضرت بیدل
صاحب وایی:

سیر ابن گلشن غنیمت دان که فرصت بهش نه‌ست
در طلسم خنده گل‌بال و پر دارد بهار
د شاه جهان مېرمنې زب السناء وېلی دي:

در سخن پنهان شدم مانند بود در برگ گل
میل د بدن هر که دارد، در سخن بهند مرا

* * *

شگفتن غنچه یی رنگ و بورا می‌کند رسوا
همان بهتر که دست بی هنر در آستین باشد
بو بل شاعر داسي وایی:

رفتم به چمن تا که بگیرم خبر گل
شد جنگ میان من و بلبل بسر گل
بل شاعر وایی:

بار من از نازکی در زهر گل خوابش نبرد
گل مبادا بشگفتد از خواب بیدارش کند
حضرت حافظ (رح) وائی:

بیا تا گل بر افشانیم و می در ساغر اندازیم
فلک را سقف بشگافیم و طرح نو در اندازیم

یو بل شاعر ویلی دی:

ناز بورا ناز بودا دم نکړد از ناز بو

ناز او گرده که از ناز بر ناز بویم ناز کرد

کشمالی له هغو گلانو څخه دی چې درېحان په نامه هم مشهور دی. په موسیقي کې هم د گل په باره کې سندرې ویل شوي دي. له دې جملې څخه میرمن پروین چې په خپل خواږه آوازي د گل پلورونکي نجلۍ سندره ویلي ده.

یوه ورځ زيب النساء د هند د مغلی عظمت لرونکي پادشاه شاه جهان میرمن ناروغه وه او شاه جهان یې له یوې غونچې گلانو سره لیدلوته ورغی. کله چې زيب النساء د گلانو غونچه ولیده، دغه شعر یې فی البدیهه ووايه:

ز بهر زيب دستم شاه من گلدسته آوردی

دل بلبل شکستی وگل را بسته آوردی

او شاه جهان هم فی البدیهه د هغې په جواب کې وویل:

نه بهر زيب دستت ماه من گلدسته آوردم

بخوبی لاف میزد گل به پیشت بسته آوردم

که د گل په باره کې دې لړۍ ته دوام ورکړو غټ کتابونه ترې جوړشي او دغه لړۍ به پای ته ونه رسیږي. نو په همدې لنډیز اکتفاء کوو.

گرانو تنکیو ځوانانو او پیغلو!

زه چې د خپل هیواد، له گلانو ډک غرو په لمن کې پاللی شوی یم، او د خپل هیواد زیاتره برخه مې سفرونه کړيدي. د هیواد له خود رویه گلانو څخه مې هم خوند اخستی، او هم یې حیران کړی یم. نو د سېمه یېزو کیسو

او مقالو په لټه کې پريوتي يم او د فولکلوريکو کيسو (عاميانه رواياتو) زياته زيرمه مې راټول کړې او مطبوعاتو ته مې سپارلې دي، له دې جملې د پښتو سيمه يزي لنډۍ مې په ۱۳۳۷ کال کې چې د پښتون ږغ مجلې مسوول وم، خپرې کړې او دادي دا کتاب مې چې زمونږ د گران هيواد افغانستان د دښتو او غرونو خودرويه او ښه بوبه گلانو سرگذشت دی گيدی کړی او د گلانو دوستانو او گل مينه والو په تيره د دغه هيواد په خوانانو او زلميانو چې زياتره يې د شفاهي ادب بيا توپيژندلو ته ډيره اړتيا لري، پاشم.

مقدري که به گل نگهت و به گل جان داد

به هر که هر چه سزاديد حکمتش آن داد

غ. ح نوابی

غوروالی گل (گل گوشواره)

ټول گلان چې په دوجو، چمنونو، گلدانيو، ښارونو او بازارونو کې وینئ، ټول وحشي او هغه گلان دي چې خپله رازرغون شويدي. چې تخمونه يې له فضا، له هوا، له غرنیو ځایونو، ویالو، طوفانونو، باداو یاران په وسیله له یو ځای څخه بل ځای ته لیږدیدی او خپاره شويدي. او د ملیار بزگر او گلانو ټولو ونکو لاس ته ورغلی دي.

هغه گلان چې لومړی وحشي و او بېاد ملیار په لاس روزل شوي رنگین او معطر شويدي. ځینې گلان د انسانانو د استعداد په شان چې له روزنې بهی برخې شوېدي، په خپل سر شنه شويدي او په پای کې د پېښو له اغیزې له منځه تللي دي او آثارې چانه لیدلې او نه بوی کړيدي.

هر گل چې همدا او س بهی له غره، دښت او بیابان څخه بهروښی، په عمومی توګه هغه په خپل سر شنه شوی گلان دي چې له غره او دښت څخه دده او هغه لاس ته ورغلی دي.

په سوونورنگونو گلان زموږ د هیواد په لریو پرتو غرونو کې موجود دي چې نه بهی د مدنیت مخ لیدلی دي، او نه د ملیار او ښوال لاس دغو گل پانوته رسیدلی دي.

کله چې حوصله وه، ځواني وه، خوښي او خوشحالي وه، غرنۍ او وحشي رنگارنگ گلان مي راټولول، په کور کې مې گلان دومره زيات شوې وو چې يو وخت زموږ ظريف ملگري ووېل: په کار دۍ چې بلبل دلته ځاله جوړه کړي. زموږ د هېواد گلان نادر او بې سارې دي. مونږ زيات خارجي گلان روزلي دي او په هغو گلانو مو خپل کور ښکلی کړيدی، خو زموږ د هېواد ښکليو گلانو داسې ځايونه ښايسته کړيدي، چې هلته انسان لږتگ راتگ کوي. دا ښايسته گلان يا په طوفانو نور ژيري او يا د حيواناتو تر پښو لاندې کيږي.

د کرنی یو فنی هبات باید د هیواد په ټولو ځایونو کې وگرځی. د مهجور و گلانو تخم راټول کړی، ځکه چې امکان لری د وچکالی او نورو ناوړو پیښو له مله د وخت په تیریدو سره زمونږ د هیواد زیاتره گلان ضایع شی. زمونږ د هیواد و په سوونو ډولو گلانو کې غورو والی گل، ښکلی سور او سپین گل دی. څنگه چې وحشی دی، مطبوع بوی نه لری.

دغه گل په هغو غرونو کې چې د بدخشان او نورستان ترمنځ پراته دی، لیدل شوی دی، هغه نجونی چې د لرگیو او سابو پسې غرونو ته ځی، د غورو والی گل گوری او په هغو خپل غورونه ښایسته کوی. غورو والی گل هم تخم لری او هم ریښی او غوټې.

په پخوا زمانو کې په شغنان کې د یوې معتبرې نجونی واده ؤ. دلته نجونو ډول ډول گلان په خپلو سرونو او ټټرونو کې څړولی وو. ناوی هم گلیوښ شوې وه. د ناوې مور هم د خپلې لور درد او بلا اخستله، دهغې په سر گلان وریدل. د خوښی او ساز مجلس تود ؤ. په دې وخت کې یوه ښکلې پیغله چې د ناوې د لویو ملگری وه، مجلس ته راننوته وې ویل: زه له دې امله دې مجلس ته ناوخته راوړسېدم چې خپل جنغل مې د غورو والی گل پسې استولی ؤ نجونی ټولې حیرانې شوې، ځکه چې د غورو والی گل نوم یې اوریدلی ؤ خو لیدلی یې نه ؤ. همدا چې د غورو والی گل یې له خپل ورینمین دسمال څخه راواېست. په ښه مرغویه توگه یې د هغې ناوې په غورونو کې

کیښودل. خور آوازي سندرغاړی د بیدل دغه شعر زمزمه کړ:

گویند به صحرای قیامت سحری است

یارب که جز آن صبح ښاگوش نباشد

د نرگس گل

گلېبازان، گل جوړوونکي او گل پيژندونکي وايي چې گلاب د گلانو پادشاه او نرگس يې وزير دی، خو د ځينو شاهانو او شهزادگانو په باره کې وايي چې په خپله خلوتخونه کې به يې نرگس نه برېښوده او ويل يې چې نرگس لرلیدیې سترگی لری او انسانان څه رې او انځورونه له نظره کوی او بدشگون يې نیوه.

شهلا نرگس هغه نرگس دی چې تور او سپين وی؛ خو شهلا نرگس زیر او سپين هم وی او د کونړ د غرونو په لمن کې شهلا نرگس لیدل شويدي. لومړی ځل مې شهلا نرگس د خپل يو کندهاری دوست په گلدانی کې وليد. په کوهدامن کې شپږ پاني گل «د بتیمک گل» په نامه هم يادوی. دا گل د لېندې په مېاشت د پانو په منځ کې راټوکيږي ډیر معطر او مطبوع بوی لری خو عمر يې ډیر لنډ دی. ځینې ورته زیر نرگس وايي. د ننگرهار د نرگس په شان غوټه لری، که غوټه يې بل ځای ته وليږي دول شي، شنه کيږي له دې کم عمره گل څخه که عطر ويستل شي. دده په اندازه هيڅ گل دومره ښه بوی نه لری.

وايي چې د گلدرې د غرونو په بوه لمنه کې يو بزگر اوسېده. هغه يوزوی او يوه لور درلوده خپل زوی ته يې غاټول او لور ته يې نرگس ويل. لورکې يې تر ۱۴ کلنۍ پورې د نرگس په نامه وه. يو کال سخت باران وشو دده لور نرگس

او بو یوره او ددرې د کمرونود اړخونو په خټه کې ورکه شوه. پلار او مور یې چې هر څومره ولټوله خپله هغه بڼا پسته لور یې پیدا نه کړه او هر کال تلل او دهغه ځای شاوخوا یې چې اوبو ورنه وړې، له پاس نه تر ښکته لټو او سپیلنې یې لوگی کول.

یوه ورځ یې په هماغه ځای کې یو ملنگ ولید چې د دوو تیرو په منځ کې ناست دی او بدلی وایی. د غاتول پلار ملنگ ته د غره په لمنه کې نژدې ورغی، دهغه لمنه یې ونیوله او دعا یې ورنه وغوښته چې ډېر کلونه وشول چې نرگس لور یې ورکه کړیده. ملنگ اوسیلی وکینښ او وې ویل: رانژدې شه، ورنژدې شو یو ښکلی گل یې چې چاپیره تیرې را تاوکړې وي. د نرگس پلار او مور ته یې وویل: دغه گل پیژنی؟ د نرگس پلار او مور ورته غیر شول. وې لیدل دغه گل یې د لور نرگس سترگو ته ورته دي. مور یې چیغه کړه چې آه دا مې نرگس لور ده. او د نرگس د گل په لیدلو یې زړه صبر او کرار شول.

د تاک گل

بهر جاباغبان از بهر مستان تاک بنشانند
بگو از بهر زاهد یک دو تا مسواک بنشانند

په دې ورځو کې چې د گل موج او د سنبل جوش دي. له څلورو خواوو
او شپږو جهتونو څخه د گلانو بوی د ماغ معطر کېږي دی. او گلان رنگین،
مشکین او په زړه پورې شوي دي.

په کلی او بانډو، د نیت او د امان کې گل دی. گل دوست او د گل مینه
وال انسان کله چې ځان د گلانو په منځ کې گوري، حیرانېږي چې زړکوم گل
بوی کې او کوم یو راټول کېږي.

په کوهدامن او کاپېسا، کندهار، فاریاب، بادغیس او هرات کې
تاکستانونه یو مخصوص عطر لري. خلک وایی چې تاک د گلانو د سرتاج
دي. ددې گل گېډی او غونچه نه جوړېږي. دا گل د توکری د پاسه نه وي
چې بازار او غونډو ته راوړل شي. دا گل د گلچین له لاسه خوندي دی.

تاکان مستی پېدا کوي؛ ته به وائي چې رېښه یې د خونو په خم کې ده

او د خم خونۍ رېښې په دې تاک کې دي.
 کله چې تاکونه نوډې وکړي د تاکستانو نوډ پانېو مهر خوښيږي. کله
 چې بې له نوډې نه وړې رانېکاره شي، د وړې په سر کې بې خوشبويه گل زړه
 او نظر ځانته اړوي. په دې وخت کې د بڼوال مستي پېل کيږي او په بل عالم
 کې ډوبېږي. روايت کوي چې تاک لومړی ځل په لرغونۍ هرات کې منځته
 راغی. هغه کېسه چې خوله په خوله د مۍ خانې د ساغر څنډې ته رسيدلې،
 داسې ده چې:

په ډېرو پخواوختونو کې، له برمه ډک هرات اميرزاده، ځانته ناست و
 او د مانۍ ديوال ته يې کتل، غشي او لينده يې د زنگانه د پاسه ښکارته
 چمتو و. ملگري يې دده په درشل کې منتظر وو. په دې وخت کې د ديوال د

پاسه څیروکتل چې هو گربت (هما) د دیوال د پاسه ناست دی او امیرزاده ته گوري. د هماراتگ او د هما لیدل یې، نیک فال وگانه. د امیرزاده خور هم د خپل ورور ترڅنگ ناسته وه او دواړو هما ته څیر شول. او یو ځل خور غږ کړ: ورور جانه! د هما اور مېړد مار په خولې. د خور خبره یې لاپاي ته نه وه رسیدلې؛ چې د امیرزاده غشی له لیندې ووت او د مار په سینه ولگیده. مار زخمی سینه له دیوال نه په ځمکه راپریوت او هما د هوا په لور والوت له دې پیښې خو ورځې تیرې شوې امیرزاده د مانی دننه ناست ؤ او متوجه شو چې هماراغی. په مانی کې دا هنگامه پیدا شوه چې هماغه هما بیاراغلی دی. امیرزاده بیا وویل چې چوپ شی. هما د باغ په یوه گوښه کې رابښکته شو ځمکه یې وکیندله له مښو کې یې څه شی راواېست او د پاسه یې خاورې ورباندې واچولې او والوت.

امیرزاده وویل چې څو اوونۍ هغه لور ته مه ورځی، څوک لانه ږد. په پای کې خپله ورځی وې لېدل چې یو ښایسته بوټی راشین شوی دی او څرگنده شوه چې تاک دی. نوله هغه وروسته، دا تاک ترویج شو. پېړۍ پېړۍ وروسته بې وايي چې په هرات کې او یا قسمة انګور دي.

بله کیسه داسې ده چې:

د آسیا د یوه هیواد غره ته د پسو او وزورمه څرته تللې وه وزو مستي او شوخي کوله، او پسونه مخمور وو، شپانه په غرو کې گرځیدل او د پسو او وزود مستی علت یې معلوما وه. په پای کې یې د تاک بوټی ولېد او د بوی ونی انګور یې راټول کړل او وې شکل او د حیواناتو له احواله خبر شول. او

ترننه پورې وزه هماغسی مسته او شوخه ده . او پسه تر اوسه مخموره دی .
همدا اوس په تخار او بدخشان ^{کې} غرنی اودونې تاکان موجود دي ؛ خو حسيني
انگور مستوونکی دی .

په کوهدامن کې خلک له حسيني (نرمله) انگورو څخه چې مېخوش
دی ، ډول ډول شربتونه جوړوي او د عاشورا په ورځ بهي د حضرت امام حسين
(رض) نذرانه کوي .

د کوهدامن د انگور واو به زبات شهرت لری ، کوم څاڅکې چې په
پسرلي د تاک له نوښان څخه څاڅی ، ماشومان يې په خپل مخ میني او وایی
چې وينبته زړوده او نمؤ کوی .

تاکیرا سیراب کن ابر نیسان در بهار

قطره تامی تواند شد ، چرا گوهر شود

غاتول « لاله »

نوبهار آید که باز آرد لاله در گسرد چمن
چون مجوسی آتش پرستی راز سر گیرد چمن

په دې پسرلنيو ورځو کې، له آبدان مير علم نه تر فاريابه او د آمود
سيپندله غاړو، د البرزد غرونو تر لمنې، د غاتول د گلونو گلشنونه
زرغونيری. ته به وایې چې د قرقین او خمیاب، مرو او دولت آباد خلکو،
پیغلو ته سترگې نیولې دي چې گل رنگه او لاله وزمه قالبېنې تر پښو لاندې
وغوروي. د خیر خانې له کوتل نه تر گلبهاره او له گلبهاره د پنجشیر تر
انجمن پورې گلان فرش کیږي. له خنجان نه د خواجه الوان تر دښتې، گل د
گل له پاسه وریري. هلکان، کوچنی او نیمزالي فجونې په شنو کمر بندونو
او د الوان په ټیټکریښو گلانو ټولو لو ته ځي، گلان گیدي او غونچي کوي او د
گلو گیدي خپلو میندو او پلرونو او خپلو خپلوانو ته راوړي. خو گلان شل
او گل پاشل د لرغونې دود په توگه پاتې شوې دي. په فرخار او بدخشان کې
د غاتول له بېخ څخه سپین رنگی ماده لاس ته راځي چې د غاتول د گل
حلواترې پخوی او وایې دغه ماده د زړه او دماغ لپاره حیاتي او مقوي ماده

ده او انسانانوته تازه گي بڅښی. خو پسرلی مې په بدخشان کې تیر کړیدی.
 د څېگری رنگه بڅمل په شان مې پوډول غاتول ولید چې د لمر له وړانگو څخه
 سرتیتوي او د حیا خولې یې له سر، مخ او ساقې څخه څڅیري. دغه بڅملي
 غاتول د پرنیکلی او زړه راښکونکی دي. په کاپېسا او کوه دامن کې د
 غاتول راز راز گلان شنه کیږي. دغه خودرو به رنگین او مشکین گلان
 دوریځو او به څښی او له تیرو خاورې خوري. او د ملیارنشي ته انتظار نه
 کوي. وایي:

گلرخ او گلباز، د یو بل عاشق او معشوقه وو. گلرخ د حسن او زړه راکښلو کمال ته رسېدلې وه. گلباز هم له ښه حسن نه برخمن شوی ؤ. په پسرلی کې د گل جوش او سنبل خپې کیده، گلرخ د کلی له پاسه چې د کوهدامن د کارنده کلی ته نژدې پروت دی، او گلباز د نواب صاحب د غونډۍ په لمنه کې د بانډې له ځمکې راته، گلان یې راتولول او د کمرونو په سر کښیناستل او د زړه راز یې کاوه. دهغه ځای د شهید مزار ته د زړه په حضور ورتلل او بند یې تار په اوږه مراد یې غوښته. خداوند (ج) دهغه سپیڅلی زبانت په برکت د دواړو ځوانو عاشقانو مراد ورکړ او سره واده یې وکړ او دهغه بزرگ زبانت کېسه داسې ده:

صفر علي خان نوی ځوان شوی ۱۸ کلن، پخوانی کوهدامن له مشهورو نوميالو شهیدانو څخه دي. صفر علي خان تکړه سوار کارؤ چې د هیواد د دفاع له پلوه پر دیو په یرغل کې، میړانه وښودله او په دواړو لاسو یې توره وهله. د ښمن د غره په لمنه کې له تگي څخه کار واخیست چې

هغه له پښو وغورځوی، په داسې حال کې چې خولې یې ځگورې کړې و او لنگوتې یې له ډېرې هستۍ په غاړه کې پروت و. له سر نه تر پښو پورې یو عالم شور او جذبه درلوده. ده د هېواد د هرې گټې او غونډې دفاع کوله. خو په هغه وخت کې د دښمن په کاري گوزار له پښو پر یوت او خپل لاسونه یې د خپل په ونیولې او وفادار آس له اور میړنه تاو کړل. آس یې هغه تر کلی ورساوه او ځان یې تېټ کړ او سینه یې په ځمکه ولگوله. او ۱۸ کلن ځوان یې په کرار په ځمکه کیښود. دده وروستی اورنی کلمې داوې:

«مونږ د پردې د تیغ شهید شو»

صفدر علي خان د فرهاد په کلاکې نوی، نامزد شوی و خوله واده نه مخکې ددې په ځای چې په نکرېزو یې لاسونه سره شي، سړيې د جگړې په توره په ونیولې شو. کله چې د کابل دفاع ته روان و، د باندې په جامع جومات کې په داسې حال کې چې یو شمیر ځوانان د قرآن په تلاوت او حفظو لوبوخت و، هلته ته قبلې ته مخامخ ودرېد. په داسې حال کې چې سپین کالی یې په غاړه و، وویل:

دعا وکړې چې په سپینو کالیو کې لاړ شم او په سرو کالیو کې را ستون شم. ټولو دعا، وکړه چې بریالی او سرلوري راشي. د معصومو شاگردانو دعا قبوله شوه، په کوهدامن کې غالمغال جوړ شو چې د لوی خان لمسی په وینولې لېوکا لیوراغي. خو دښمنان یې هم له پښو ولویدل. صفدر علی خان د خپل نیکه نواب صاحب غونډۍ ته یووړو، له غاتول رنگه جاموسره یې خاورو ته وسپاره او دهغه قبر یې له رنگینو او سرو غاتولو په گلانو پوښه. د کارنده، صوفیانو، د همېر، کلکان او سرايخواجه د کلیو نجونی او هلکان له

هرې خواډله ډله، راتلل او د گلانو گيدی يې د آزادۍ دلارې ددغه شهيد په مزار بنډلې.

کله چې يې قبر د غاتولو لگلا نو د ک شو، فېض بخښونکی پسرلی ؤ. خلکو په خوښۍ او ادب مجلس او ټولنه جوړه کړه، زړورو او سرنښتونکو ځوانانو وويل چې ددغه توريالی ځوان په قبر چې د ځوانۍ او کامرانۍ په پېاله مست ؤ تا ک کيږدی بوشمير وويل چې مخ يې گلابی ؤ شاوخوا يې گلاب وکړی.

ځينو وويل څنگه چې غاتول په وپيږدوب شوېدی، د سرپاسه يې د غاتول گل وکړی. غاتول يې وکاره او د مزار شاوخوا يې لاله زار کړه. اوس يې غاتول مخې قبر ته راځی. د غاتول گلان گوري چې له هرې خوا راتوکېدلی او د غاتولو دغه گل رنگه بېرغونه د شمالي، شمال رپوی او له هرې پانې آواز راځی:

دربهاران کی شود سرسبز سنگ
خاک شو تا گل بروید رنگ رنگ

د یتیمک گل یا زیر گلی

لا دغره او لمنی واورې په کروند و او څر ځاېونو، بام، دیوال او دروازې د پاسه واوره لیدل کیده. چې یو راز کوچنی، خوشبویه او خوش رنگه گلان له واورو څخه سرپورته کوي. او دغو گلانو ته په کوهدامن کې گل یتیمک وایي. دغه گل له کوهدامن او د کاپېسا او پروان له ځینو سیمو پرته په بل ځای کې نه لیدل کیږي. دغه گلان دهغه ځای شاعران د زیرو گلانو، زیر نرگس زر رسیدونکي زعفران گل په نامه یادوي. د یتیمک گل له دې امله ورته وایی چې یو بی سر پرسته او بی پناه گل دی. دا گل د ننگرهار او کندهار نرگس د گل په شان زیات معطر او ځانگړی غوټه لري. نزاکت او لطافت یې متل گرځیدلی دی. خو دیر افسوس چې دغه گل ډیر لږ عمر لري، د حافظ په وینا:

زمان دل خوشی دریاب دریاب

که گل تا هفته، دیگر نباشد

دغه گل د لرلرونکو پولو پر مخ په اصطلاح په پیتاوې کې زرغونیږي د ورې په مېاشت کې دا گل لیدل شوی. په بامونو، په در او دیوال، په زراعتي ځمکو، په باغ او د غرو په لمن او باغ کې، د چینو په شاوخوا کې چېرې بیوته نژدې دغه گل سروهي او زړه او دماغ ته تازه گي او طراوت بخښي.

کلونه کلونه دغه ښکلی گل په خپل سر راښین شوی او راټوکیدلی او
 د ماغونه یې معطر کړیدی. دغه گل ښوال او مالهار نه لری، طبیعت، فطرت
 او د سباوون نسیم دغه ښکلی گل پاللی او کمال ته رسولی دی. دغه گل
 باغوان او ساتونکی ته اړتیا نه لری. د دغه گل ټولونکي زیاتره ماشومان
 دي چې راټولوی یې.

د یتیمک گل د ماشومانو په لاس رژیږي، ځکه دوی د هغه په کبفت
 او خصوصیت نه شی پوهیدلی، خو د بدخشان د ولايت په بارک غره کې مې
 داسې گلان ولیدل چې په بل ځای کې ونه لیدل شول او یوازی زیر گلی اووه

ډوله دي. کاهي زیر، کهربائی زیر، زعفرانی زیر، د کر کمند په شان زیر،
نصواري زیر او نور. که دغه گل وروزل شي، او عطر ترې واخستل شي.
مونږ نورو بهرنیو عطرونو ته نه محتاجه کیږو.

بابر په خپل مشهور کتاب کې چې «تزک» نومېږي، د پروان له معطرو
گلانو او د کاپيسا د غاتول گلان یادوي او وایي چې په کاپيسا کې مې ۲۵
رنگه غاتول گلان ولیدل. څنگه چې د غاتول دغه گلان دومره خوش ترکیبه،
ښکلی او ذوقی وو، چې په هغو گلانو کې مې شراب او شربت وڅښه، رښتیا
چې دغه گلان د پېالي او پېمانې په ښه ؤ. یو شاعر د مفتون شونډه له ساغر
او پېمانې سره تشبیه کوي او وایي:

از انفعال لعل لبت لاله در چمن

دیگر بدست خویش نگبرد پیاله را

مور د غره او دښتو زیر گل او یا نرگس یاد کړل. خوز مونږ د هیواد د
کاپيسا په ولایت کې دوه اوونۍ د زیر گل میله کیږي. او دغه میله د ریگ
روان د غرونو په لمنه کې کیږي. دغه لرغونې میله زیاتې کهسې لري. مونږ د
زیر گل یا زیر نرگس په هر کلی دغه صفحه ځانگړی کړه چې د گل مینه وال د
پسرلیو په دغو ورځو کې یو ځل د غرونو په لور لاړشی. او وگوري چې زیر و
گلانو څه قیامت جوړ کړیدي. ځمکه او غراو د ښته له یوه سره په گلانو
اوشنوبو تو فرش شويدي. کروند گردې ورشی او ودې گوري چې دغه گلان
نه اوبوته اړتیا لري او نه خېشای او کیمیاوی سرې ته اړدي. د ښکلی گلان
د طبیعت په لمن کې راټوکيږي.

وایي چې د کارنده په کلی کې د رابو «رابعه» په نامه یوه نجلی
اوسیدله او دغه ځوانه نجلی یې شپيته کلن عبدالودود نومی ته په نکاح

کړې وه. خورابعې د خپل د تره له زوی سره د خپل ځان په اندازه مینه درلودله. هر څومره کوشش یې چې وکړو چې دغه شپيته کلن سړی ته یې ورنه کړی، چایې خبرې ته غوږ ونه نیو او مونږ ماشومان وو او هغه مولید له چې خپل باغ ته تلله او زیر گلان یې راټولول او په خپل سراو گریوان یې څوړندول او ویل یې: کاشکی ددغه گل په شان یتیمه شم. له دغه گل سره مینه لرم او ددې له پاره چې دغه گل زما د زیر رنگ حکایت کوی یې عبدالودود نومې ته ورکړه او دانجلی شاعره هم وه، ما هغه وخت په جومات کې سبق وایه، په ځوانۍ کې زړه شوې وه او ناروغه وه، خفه او رنگ یې زیر او بنټی ؤ. کهربائی تسبیح یې درلودې او د خپل عمر او ژوند شیبې یې په هغې شمیرلې او د هغې یو فرد شعر مې په بادی:

اگر مردم کفنم هر چه باشد

سر قبرم صدای بچه باشد

له هلك نه یې مطلب هماغه د خپل کاکا زوی ؤ چې هغه ته ونه رسیده او په ارمان مړه شو و امی وریدل چې وصیت یې کړی ؤ چې که پسرلی کې مړه شوم، څنگه چې مراد ته ونه رسیدم تابوت مې د یتیمک په زېږ گل وپوښی او په قبر مې یتیمک گل وکړی.

یوه ورځ آوازده شوه چی رابعه مړه شوه. دهغې تابوت یې هماغسې په زېږو گلانو پوښلی ؤ.

اول کال یې قبر ددې ټلې **ښځو او نجونو** زیو گلانو پاشلی و. دویم کال مې ولیدل چې د قبر په مزار یې زیر گلی شین شوی و.

سل پانی زیر گل

د زیر گل په باره کې معلومات ورکړل شو. خودا زیر گل او هغه زیر گل چې مخکې مویاد کړ، سره توپیر لري. هغه زیر گل چې مخکې ترې یادونه وشوه شپږ پانیز و او د ژمي په پای کې شین کیږي. دا زیر گل چې اوس یې یادونه کیږي، سل پانیز دی او په پسرلي کې شین کیږي او عمر یې ډیر دی.

سل پانیز زیر گل له دوو ګوتو زیات له ځمکې څخه نه پورته کیږي پانی یې د گل چاپیره پلنېږي او تل په ځمکه پرتی وی. موسمی یادونه نه شي کولی چې گل پانی او ساقې یې له منځه یوسي او وې ریزوی. د پروت والي دلیل یې همدا دی، دغه گل په هره سیمه کې په مختلفو نومونو یادېږي په کابل ګورته یوازې زیر گل وایي، دغه گل په وچو او خالي دښتو او غرونو کې نه شین کیږي، هر چیرې چې او به وی هلته وده کوي. د دغه گل ځای نه یوازې دا چې د لښتو په غاړه دی، بلکه د نازنېو په ګریوانونو کې هم ځای نیسي. ښایسته او مناسب شکل لري په کوه دامن کې ورته گل شپږو او گل شیرینک وایي. پانی یې د پالکو، ګندنې او نورو سابو په شان پخوی او ښه خوند لري.

دغه گل چې له ساقې جدا کيږي، شيدی ترې راوځي، نوله دې سببه ورته «شيدوبی» وايي.

دا چې ښه خوند وراوځوردی «گل شیرینک» هم یاد پړی. زړې ښځی وایی دا تجربه شویده چې د ځینو تکلیفونو له پاره گټور او اغیزناک دی.

ښایی د طب په کتابونو او د حاذقو طبیبانو په نزد بل نوم او بل خاصیت ولری. په کابل کې دې گل ته شمکی (کاسنی) وایی. خو ما یوازی د دغه لطیف گل رنگ او ښه تعریف کړه او دوستانو ته مې دغه ښایسته گل په پسرلی کې والی کړ.

عنبر مو په عنبر کوه کې

د تالقان د سیند په غاړه یو ښکلی ځوان اوسیده، دا ځوان تکره کب نیوونکی ؤ. د خپلو زرو او ځای په ځای ناستو مورا و پلار لگښت یې د کب نیولو له کسب څخه پوره کاوه. وایې چې، په پخوا زمانو کې، د عنبر کوه له پاسه یوه پرمینه کلا وه. په دې کلا کې یو پیاوړی او بار سوځه سپین ږیری اوسیده، چې د غره چاپیر اوسیدونکو دغه با تدبیره زاړه ته عقیده درلوده. د کلا شاوخوا شپږو خپل پسو ته راوستل او له هغې وروسته چې په وښو مړېدل خپل پسونه یې د عنبر کوه کلاته نژدې راپنډول. له شیدو پیروی او قیماغ، مستو او پنیر څخه یې د عنبر کوه شاوخوا خلکو استفاده کوله. شپږو او څار وانا نو د شپې شاوخوا نڅا او پهلوانی او مستی کوله. د هلکانو او نجونو سره رتباط او اختلاط درلود. د شپې ډېوې روښانه کیدلې. شېډو، پنیر، ماسته او غوړي ډوډی ډېرې خوندورې وې. د کلا له کر کېدو د عنبر کوه ښکلو نجونو د سیند ننداره کوله او هر ورځ یې یو ښکلی ځوان لیده چې د کبانو ښکار کوي. دغه ځوان په کب نیولو سره بیرته لایق لامبوزن هم ؤ. او له ځوانانو سره یې پهلوانی هم کوله، او ځینی وختونه چې د عنبر کوه په لمن کې اوښان په جنگ اچول کیدل، د اوښ اور میری نیوه او

ځان يې ځوړنداوه او قوی حیواناتو او ځواکمنو ځوانانو سره يې زور آزمايه، په عنبر کوه کې دغه کب نیوونکی ځوان د ځواکمنو ځوانانو سره موريې چې خپل یو زوی يې له لاسه ورکړی و، ویل: احتیاط کوه، د ځان خیال ساته چې د نظر غشی تابنکار نه کړی.

بوه ورغ د عنبر کوه فجلې چې عنبر موی نومیده، د کبانو ښکاري ته د مینې او محبت په نظر وکتل. او هینداره يې لمر ته مخامخ کړه او د کب نیوونکی مخ ته يې واچوله، کب نیوونکی چې کله د عنبر موی ښکلا او

ښایست ولید، په عنبر مو عاشق شو. زړه او اختیار یې له لاسه ورکړ. مازېگری یې غوښتل چې خپل کبان واخلی او خپل کلي ته لاړشي؛ د نجلی په اشاره په خپل ځای کې میخ ټک شو. نجلی د کړکۍ دروازه وټرله، کب نیوونکی د شپې کورته لاړ او تر سهاره یې ستورې شمیرل.

سبا کله چې لمر د فرخار له غرونو زاپورته شو او د تخار سیمه یې روښانه کړه، د کب نیوونکی نظر د عنبر مو په کلا پر بوت، نظر ونه سره راویدل شول. هغه یې د کړکۍ لاندې ته راوغوښت د گل په پانه یې ولیکل تا کب ښکار کړ او ماته! ډیرې ورځې هلته ورته او یوه پانه گل یې مونده چې د گلونو په پانه د عاشقۍ ډیر ښکلې عبارتونه لیکل شوي و. کب نیوونکی گلپانې ټولې کړې وې، د شپې له خوا یې په زړه او سترگو اچولې او ژړل یې. د ځوان کب نیوونکی لنډ لاس د عنبر مولنۍ نه رسیده، کب نیوونکی دغه زړه سوزوونکې کبسه خپلې ترورته وکړه:

ترور یې چې زړه او با تدبیره ښځه وه د ځوانۍ خاطرې او د خپل ژوند سرگذشت یې را په باد اوه. په خپل عاشق خوریه ورحمیده او وې ویل: ترور دې قربان شه. په دې عنبر کوه کې ډیری عشقی او حماسي کبسې له لرغونو زمانو تر اوسه تیرې شوې دي. عنبر کوه ته ولې عنبر کوه وایي: په دې ځای کې نه یوازې دا چې عنبر موبانۍ او دلریا یانې تیرې شوي، بلکه په دې سیندونو کې د اوبو غویان لیدل شوي دي. جال کبان په آسانی نیسي. خو د سمندري غوا په نیول آسانه کار نه دی. نیکه مې کب نیوونکی و. یوه ورځ یې په گرد او کې جال واچاوه دغوا یه ښکر په کې ونښت. کش یې کړ غوا یه په کې په لومه کې ونښت د کلیو الو په مرسته یې غوا یه ونيوه او حلال یې

کړ. وايې چې عنبر د سمندري غوايه له گيډې لاس ته راځي. ددې غره گل او شنيلی ټول عنبر بويه دی. په دې غره کې د خاورو تيل هم موندل شويدي. هغه مار چې د شب چراغ گوهر په خوله کې لري، په غره کې ليدل شويدي. ښه شوه چې د غره له خصوصيت څخه يو څه خبر شوې. اوس ورځم د عنبر کوډه نجلۍ او عنبر موته، وروسته د کب نيوونکي ترور په زرچله ځان عنبر موته ورساوه.

د هرڅه په باره کې بې خبرې وکړې او ځان يې د ښکاری ترور معرفي کړ. عنبر موچې له جريان نه خبره شوه ويې ويل: مونږ د آريانا اصيلي لوني يو. مونږ واده سخته کار نه بولو. زه له کب نيوونکي سره مينه لرم. او د خپلې مينې په باره کې مې خپل مور او پلار ته ويلی دی. اوس چې گورم او اورم چې ځوان کب نيوونکي زما سره مينه لري، د زړه له کومې ورسره مينه لرم. اړيکې ټينگې شوې او کب نيوونکي د عنبر کوډه له نجلۍ سره واده وکړ او د واده په شپه عنبر کوډه چراغان شوی و. کله چې ناوی او زوم ته د کب نيوونکي ترور کالۍ واغوستل. د کاليو له پاسه يې يو نرم، نازک او پاک پوستکي و چې ډير ښه بوی ترې تر سپور موکيده. معلومه شوه د کبانو د ښکاری نیکه د سمندري غوايه ښکاری ؤ، او خپل خوریه او د هغه ناوې ته يې د سمندري غوايه له پوستکي څخه چې عنبرين ؤ، کوټه او يالان جوړ کړی و.

د سوسن گل

ددغه آسماني ډوله گل له ليدلو خوښی او له بوی کولو څخه يې خوشحالی تر لاسه کيږی. دغه گل نیلي او آسمانی رنگ لری. ساقه يې نازکه او گل پانی يې ډیر لطیفی او له طراوته ډکې دی. کله چی دغاټول گل موسم پای ته رسېږی. دغه گل په شادابو کړوندو کې راتوکيږي. د سوسن گل د نورو پسرلنیو گلانو په نسبت لوړ دي. د تک سور غاټول یو یو گل په هغو سیمو کې چې لمر نه لری، پاتې کيږی. تکره گل ټولو ونکی غاټول او سوسن یوځای گیدی او غونچه کوی. سوسن تقریباً د غاټول د تنې په اندازه سرتیتي دی. چې زیاتره د کابل د شاوخوا غرو، د ښتوبڼ اورغو کې شنه کيږی. او په رنگ او تنه کې توپیر لری. د غاټول تنه سرچپه او غټه ده خو دومره بوی نه لری. سرچپه غاټول د پسرلی له نورو گلانو زیات دی. گلبازان په دی نظر دی چې دغه ښکلی او ښایسته گلان په یوزراعتی فارم کې راټول کړی او د خود رویه گلانو له پاره ځانگړی زراعتی فارم وجود ولری. ځینی دغه گلان تخم، ریښی او پیاز (غوتی) لری.

د گلانو په باره کې هم دومره پوهیږم چې د گلانو په دغه ځمکه کې په سوونو ډوله رنگین او مشکین گلان موجود دي. ځینی يې رنگ لری او بوی نه لری. او ښایي چې د ترتیب له اغیزې خپل خواص بدل

کړی. طبی طبیعی گلان هم شته چې یوه ورځ به د ځینو گلانو د خصوصیاتو په باره کې د طبی کتابونو له مخه معلومات ورکړو، دا چې کلیوالی خلک له دغو گلانو څخه په ډول ډول ځمکو کې څنگه استفاده او گټه اخلي، په بشپړ توگه بیل بحث دی.

د سوسن گل خورده شیرد لری او په تنه او وڼه کې یې د شیدو په شان یوه ماده لیدل کیږی او ځینی ماشومان سر بیرد پردې چې دغه گل ټولوی او بوی کوی یې، د دغه گل تنه او ساقه خوری او خوند ترې اخلی.

وایی: جمیله او جمال د شمال په یوه سیمه کې له یو بل سره زیاته مینه درلوده، جمال همیشه سوسن گلان ټولول او په پسرلي کې یې دوستانو ته وړاندې کول، د جمال دغه گل دوستی او گلپازی په پای کې هغه له جمیلې سره آشنا کړ، کله چې جمال له باغو او دښتو راستنیده جمیلې له لرې لیده په مینه ناک نظریې په رمز پوهاوه.

هو! آئینه مشربان په کتلو خبرې کوی.

کله چې جمیلې او جمال سره د مینې تار و غغلاوه. بله ورځ جمال د سوسن گلان داسې ترتیب او تنظیم کړی وو چې ډیر حیرانوونکی و. جمال د سوسن له گلانو امیل جوړ کړی ؤ او په ډیره مرغوبه توگه یې گلان داسې جوړ کړی ؤ چې دا په کې لوستل کیده (له جمیلې سره مینه لرم) دغه اړیکې د دواړو ترمنځ داسې ټینگی شوې چې په کوڅه کې ټولو ویل چې جمیله او جمال له یو بل سره ښه روه لری. څنگه چې دغه نجلی او هلک نیک خویه وو ټولو نجونو او هلکانو له دوی سره مینه درلوده. د جمیله او جمال پلار او مور د دوی له دوستۍ خبر شول. دواړو خوا و وهڅه وکړه چې جمیله او جمال سره واده وکړی. کله چې دغه نیکمرغه وصلت صورت وموند، دواړه په شپه خپلوانو ولیدل چې جمیله او جمال دواړو سوسنی کالی په غاړه درلودل.

د حيا گل

له نن نه ۲۵ کاله مخکې يوه گلباز راته وويل: آيا د حيا گل دی کله اوریدلی ټا دې دغه ټنکلی او ټي ساری گل کله لېدلي او بوی کړی؟ دی وې ويل: نه. نوموړی گلباز وويل: دا گل زمونږ په هیواد کې په غزنی او بدخشان کې ډیر دی او رنگارنگ او رنگین داستانونه لری. دغه گل چې کله خهړه غوړوی، وروسته بیا پتنگان ټي په مقابل کې وزرونه سوزوی. دغه نایا به او نادر گل د هر چالاس ته نه رسیږي. د دغه گل پسې نه یوازې بلبل، بلکه وحشي هوسی هم سرگردانی دی. هوسی دغه گل بوی کوی او په بوی ټي مستیږي کله چې په پخوا وختو کې د شاتو د مچپو روزونکو په فرخار او شغنان کې خواړه شات تر لاسه کول. ويل ټي زمونږ شات خالص او معطر دی. معطر له دې کبله دی چې د شاتو مچپو د گل حيا گل پانی رودلی دی. د گل حيا په باره کې دومره زیات تعریف کولی شو چې یوه شپه د بدخشان د «خاش» په کلی کې د دغه گل پسې له دوو تنو گل دوستانو سره سرگردانه شوو. وایې چې دغه گل ما ټیام غوړیږي او په سباوون کې مراوې کیږي، دغه گل چې کله انسان گوری، خپلي پانی ټولوی. دغه عجیب الخلقه گل د غرونو په څوکوا وځینو لمنو کې لیدل شوی دی. د نورو دغره ټنکاریان د حيا گل زیات خوښوی او دغه گل دومره نازک دی چې په نری باد او خور نسیم ژړیږي او تیتيږي. ددې گل په باره کې خبرې ډېرې دي. وایې چې د حيا گل د اور اور کی چنجی په شان د شپې له مخی نور هم خپروی.

افسوس چې چا دغه گل تر اوسه په گلشن بازار او ټنار کې نه دی لیدلی چې نازنینانو او گل مخو پرې خپل گریوان ټنکلي کاوه، ټنکاریان او شپي گرځیدونکی وایې چې دغه گل دشنی زرغونی په شان او وه رنگه لری.

د ارغوان گل

ارغوان په ځينو سيمو کې په تخمۍ او يا بوټۍ په شکل وړل شوی، ځنگل ترې جوړ شوی او د ارغوان گلزار گرځيدلی دی، ارغوان د خواجه سه ياران (سياران) د غره لمن رنگينه او بنايسته کړيده. د فرزه غره هم ارغوان زار دی؛ خو هلته څوک ميله نه کوي. د چاريکارو ارغوان زار د عام او خاص تفريح ځای دی. وايي چې د ارغوان دغه بوټۍ ډير گڼ وو، له بده مرغه چې د پيښو او بې پروايۍ له امله دغه له گلونو ډکې وې. ورځ په ورځ کمې شوی. د هوپهان شريف د غرو په لمنه کې هم ارغوان زيات دی. د يو شمير شهيدانو د غرونو لاندې هم ارغوان ليدل شویدی چې گواکې د شهيدانو بيرغ جوړوی. د خواجه صفا او شهدای صالحين په غره کې هم د ارغوان بوټۍ په نظر کې ونيسو. د ارغوان ونې ټول گلان دی او د دغه گل پاڼې ځينې خلک خوري او پر سترگو يې مښی او وايي چې د سترگو ناروغۍ ته گټور دی. ارغوانی رنگ په کالو کې خاص کيفيت لري او ارغوانی شراب شاعرانو په ډير مرغوب لطف ذکر کړیدی.

وايي چې په پخوا زمانو کې، په يوه غرنۍ ليرې کلي کې، يو ځوان هلک له يوې نجلۍ سره چنغل (نامزد) شوی و، مخکې له واده د نجلۍ مور

ویلې و چې زما دلور له پاره دې د ارغوانی ورینمو کالی واوره. ارغوانی رنگ اوریدلی و؛ خولیدلی یې نه و چې ارغوان څه رنگ دی. یوازې د ارغوانی کلمې آهنگ یې خوښ شوی و، وایی چې دغه زړه بایللی عاشق درې کاله د ارغوان له گل او ارغوانی رنگ پسې په هر ښار او دیار کې سرگردانه و. هر غومره پلټنه چې یې کوله نه بریالی کیده. یوه ورځ له یوه سپین ږیرې فقیر سره مخامخ شو او جریان یې ورته ووايه، فقیر ځوان ته وویل:

چې د ارغوان گل پیدا کړی او د ارغوان نیالګی هم ښایی لاس ته راشی، خود ارغوانی کالیو موندل په دې کلی کې مشکل دی.

دارغوان یو نیالگی یې هم ورته ویابنه . چې په خپلی باغچې کې کښنوده. نیالگی یې واخیست او نال یې گڼست کړ او په کرار کرار کلی له ارغوان نه ډک او سمسور شو، خو ځوابنې یې نه راضی کیده او ویل یې چې دا یو عادی نیالگی دی زه ارغوانی تکرهم غواړم خو دهغه په کیفیت او خصوصیت نه پوهیده . ځوان بیا سپین ږیری ته ورغی عذر او زاری یې ورته وکړه چې ته مجرب او مهربانه یې. زما واده مشکل دی، ما سره مرسته وکړه.

تجربه کار زارده وویل: هرات ته لاړ شه په هرات کې ورینیم او بدونکی ډیر دي. ورینیم کاران ولتوه، هراتی ورینیم او بدونکی د ذوق خاوندان دي امکان لری چې دغه مطلوب او مرغوب لباس په هرات کې تر لاسه کړي . ځوان شپه او ورځ لاره وهله او له یوه کاروان سره ملگری شو. او د ورینیم کارانو د کار گاوو پوښتنه یې کوله، تر دې د ورینیم او بدلویوې کارگاه ته ورسید او جریان یې یو ورینیم کار استاد ته چې په کارگاه کې مشغول او په کار بوخت وو ووايه. کله چې دهغه ځوان د سرگذشت کېسه پای ته ورسېده، له هغه پاک زړې سړۍ دارغوانی ورینیمو نفیسه توتپه د ځوان په مخ کې کښو دله او ویې ویل: دغه نفیس توکر زما له خوا تا ته یوه ناخیزه تحفه ده. چې د سوغات په توگه یې خپلې ناوې ته یوسی. ځوان د هراتي له دغه بی ریا لطف څخه ډیر خوشحاله شو. وې ویل: ورور جانه ژوندي او سلامت اوسی. توکر په هر ځای کې پیدا کیږی، زما ارغوانی ورینیم په کار دی، د ناوې مور ډېره جنجالی ده بل توکر نه مني. د ژوندي زړه څښتن او بدونکی موسکی شو وې وبل: قربان همدغه ورینیمینه توتپه ده. او ارغوانی رنگ

لری. ځوان نژدې وچې له ډیرې خوښۍ بې هوښه شی. توتې یې پر له پسې په سترگو او سینه موبله. همیانې یې له ملارا خلاصه کړه د «ورینم او بدونکۍ» په مخ یې کېښودله او وې ویل: ورور جانې څار دې شم. له دې همیانې نه چې هر څومره نڅه یې پېسې اخلې وایې خله!

او بدونکۍ وویل: زما پېسې په کار نه دی. پیسې دې په خپل ځای کېږده. چې کم خرڅه نه شی څه د زړه مراد دې حاصل شه. ځوان په ډیره خوښۍ او امتنان همپانې تر ملا وتړله او دخپل کور په لور روان شو. او ارغوان توتې یې خپلې خواښې وسپارله.

خواښې یې په خوشحالی وویل: همدغه توتې مې په خوب او خیال کې لیدلې وه. څه موده وروسته یې واده پیل شو، څو مېاشتې وروسته ددغه ځوان په کور کې نجلۍ پیدا شوه. ښایسته، سره او سپینه. نوم یې ورباندې ارغوان کېښود. کله چې نجلۍ ځوانۍ ته ورسیده ځوانمیرگه شوه او د هماغه ارغوان لاندې خاورو ته وسپارل شوه. کلونه تیر شول ځوان اوس زوړ شوی و. خلک تر اوسه پورې په هر پسرلی کې د کلی په غرو کې د ارغوان میلی ته ځي او دعا کوي.

د مرز گل

همدا چي نور گلان مخ په خزانيدلوشي او د باغ د ناويانو او خوبانو د حسن زوال را ورسېږي. د غنمو په كړوندو كې يو ډول گل د غنم د ختري له قد او اندام سره برابر له ځمكې سر را پورته كوي دغه گل ته د مرز گل وايي. د مرز گل غنم رنگه گل نه دي خو څوك چي غنم رنگه ښكلا لري، له دې گل سره مينه لري.

شاعرانو خپل دفتر او ديوان له ښكلو رنگينو او مشكينو گلانو څخه ډك كړي دي. د گل او بلبل ډيره يادونه شويده. د گل نسبت يې بلبل ته كړيدي او تر اوسه د بلبل هماغه كيسه د شاعرانو په دفترونو كې قيد ده. او د مقيد كيدلو په حال كې دي. تر كومه ځايه مې چې تتبع او څيړنه كړيده حتي، ځينې نورې مرغۍ هم له گل سره مينه لري. اوس نوري مرغۍ د الوتلو په حال او په ځالو كې پريږدو او يوازې مرز يادوو. مرز په ځينو سېمو په تيره شمالي صفحاتو، كاپيسا او كوه دامن كې زيات پېدا كيږي د ذوق خاوندان يې له آواز سره مينه لري او ځيني خلك چې له خپلې گيډې سره زياته مينه لري، د دغې بڼا ايسته مرغۍ له خوږې او نفيسي غوښې زيات علاقمندان دي او د دغې ښه آواز لرونكي او سحر وختي پاڅيدونكي مرغۍ غوښه ډيره خوږه او نازكه ده. په ځينو رواياتو كې راغلي دي، څنگه چې دغه گل د په زړه پوري معشوقې د موچې په شان دي شونډو ته له رسيدلو مخكې او به كيږي. د مرز گل سوسني رنگ لري، خو ساقه يې سوسن ته ورته نه ده او

مهرز تلی د مهر د گل په څنگ کې اوسیدلای. مهر یوازې وایي څنگه چې مهر له دې گل سره مینه لري، سربیره پر دې چې د دغه مطبوع گل په څنگ کې ژوند کوي له بویه یې مستیری. د زرکې په شان چې زیر گلان خوري او په مستی راځي. خویر خلاف مهر یوازې د دغه گل په رنگ او بوی مینه دی او دغه گل د مهر گل ته منسوب او موسوم دی.

زمونږ په کلي کې د گلزار په نامه یو ځوان اوسیده. د «گل راز» په نامه یوه نجلۍ یې خوښه وه او د یو بل په نامه وو. دغه ځوان په هر پسرلي کې زیات مهران ساتل. ځینی دغه بیچاره مهران د جنگ له پاره روزل کیدل او

ځینی دنارو له پاره گلزار او گل راز ما زده‌گر د کتلو وخت درلود. د گلزار پلار زور او سخت‌گبر سړی و. گلزار یې بولې او بیکاره ځوان گانه. او شرط یې ایښی و تر څو چې گلزار له مرز ساتلو څخه لاس نه وی اخستی، کسب او کمال زده نه کړي، هغه ته واده اجازه نه ورکوي. همدا چې د گلزار مېرزان په نارور اتل (گلراز) له خوبه ویښېده او د بام څنډې ته راتله. له خپل مین سره یې ملاقات کاوه. دغه مینه ورځ په ورځ زیاتیدله او ددوی د مینې کبه د بام له سر څخه کلي او کوڅې ته راووته. یوه ورځ په یوې میداني کې آوازده شوه چې نن مهم مرز جنگی ده. سرباز له گلزار سره مېرز جنگوی خلک له هرې خوا نندارې ته راځي. کله چې مجلسی تود شو او دواړو مېرز بازانو چمتو والي ونيو، په دې وخت کې گلزار هیله وکړه کاشکی چې گل راز وی او د مېرز ننداره یې کړی وی. ناڅاپه یې نظر پریوت چې گل راز له خپل کوچني ورور سره په یوه گوښه کې ولاړه ده او څو نورې نجونې چې ده ورته خوبندې ویلی وی، هغوی هم راغلي وی. په دې وخت کې د گلزار زړه د مېرز په شان سخت لړزیده نه مسابقه بایلی. په تصادفي توګه د گلزار مېرز غالب شو کله چې کورته راغی، ډېر خوشحاله و، په سباوون مېرزانو په نارو پیل وکړ.

گل راز لکه چې تل راقله د مېرزانو نارې یې اوریدلی او نظرونه سره رد او بدل کیدل. هغه وخت چې گلزار متفکر او سترګې یې له خوبه ډکې وې چې گل راز له فضا څه شي ورباندې واچول. خپلو پښتو ته یې وکتل چې معشوقې یې یوه غونچه د مرز گلان د گلزار په سر پاشلی و.

کلونه کلونه تیر شول. د غودواړو ځوانانو په غفلت او بې فایدې وخت تیراوه. تردې چې د زړښت او کهولت وخت راوړسېد. نه گلزار له مېرز بازی لاس واخیست او نه یې له خپلې معشوقې گل راز سره واده وشو.

د قاقو او زرکی گل

اگر نظاره گل ميتوان كړد

وطن در چشم بلبل ميتوان كړد

ددغې خاورې هره گوښه او څنډه ځانته ښکلا، ښايست او ځانگړتياوې لري. په خان آباد، کندز، بدخشان، هلمند، غزني، هرات او نورو زياتو سيمو په شاوخوا او د هيواد په ځينو نورو سيمو د «قاقو» په نامه يو گل يادوي. دغه گل زير چک، د عاشقانو د څهرې په شان زير او خزاني دی. ساقه يې له يوې لويشتي زياته ده، څو نازکې پانې لري. ښه او مطبوع بوی لري. يوه ورځ له «بنگي» پله سره ميلمه وم. زرکې ساتونکي راغلي وو او زرکی يې جنگولي. د يوې زرکې په قفس کې مې زير گلان وليدل. ومې ويل ښکاريان نه يوازي ښه آوازي او خوش رفتار مرغي په قفس کې بندي کوي، بلکه گلان هم په قفس کې اچوي. يوه تجربه کار سړی وويل: دا گل پيژنې؟ ومې ويل يوزير گل دی، ريښه يې نه پيژنم چې له کوم لغت نه اشتقاق شوېده. خو هره ريښه د گلانو په زړه کې ريښه ځغلولې ده. هغه سړي وويل سمه ده چې گل زير دی رنگ او بوی لري، خو گلان هر يو ځانته

خاصېت لری او دوام یې ورکړ وې ویل: دغه زیر گل ته «قاقو» گل وایي. دا گل زرکې ته ورکوی چې ویې خوری کله چې زرکې دا گل وخواړه، مستیری چې مسته شی، ښه جنگ کوی. په بهه کلی کې زرکې ساتل کیدی چې زرکې یې په لوړه بیه اخستې او یو تکړه او پوه سړی یې ټاکه چې د زرکې په روزلو، غذا او تقویه کې شپه او ورځ بوخت وی.

وايي چې ېو زرکې ساتونکی غوښتل د بل زرکې ساتونکی لور خپل زوی ته په نکاح کړي. دوی شرط تړلي ؤ چې خپله لور په دې شرط ورکوی، چې د زرکې جنگولو په میدان کې حاضر شی او «کېک بازی» او زرکې و جنگوی. او یو شمیر نندار چپانو ته مکلفه دودې ورکړي، د هر چا زرکې چې له میدان نه تښتیدلی وی. سربیره پر دې خپله لور فاتح زرکه ساتونکی ته ورکړي. نجلی او هلک نه یو بل لیدلی، او نه یې غوښته. لنډه دا چې د هلک د پلار زرکې میدان وگاټه او د زرکې ساتونکی لور د زرکې ساتونکی زوی وکړه. دواړه په شپه په ساز او سرود سربیره زرکې جنگول هم ؤ او دغی زرکې جنگولو شرط نه درلود، خود زیاتو بیچاره زرکو و زړونه ویستل شول. د زیاتو زرکو ښاېسته او معصومي سترگی په وینو ولړل شوی. د زیاتو زرکو سینی ټپي شوی. د زیاتو زرکو پښی له تلو پاتې شوې. خود خو تنو بیکارانو ساعت په چټېا تو تیرشی. د قاقو زیات گلان د زرکو او خلکو تر پښو لاندې شول او په دې توگه د دوو ځوانانو او دوو کورنیو ژوند هم د پلار او مور په خپل سړی په تور تم بدل شو.

د بنفشه گل

ځینی گلان نه یوازې د غرونو لمنی، لښتني او زمونږ باغونو او دښتی
 ښایسته او ښکلي کوی، بلکه زیاتره ناروغی هم معالجه کوی. د ځینو
 درملونو اجزاوې صحرائی گلان جوړوی چې بنفشه هم له هماغو طبی گلانو
 څخه گڼل کیږي.

بنفشه څررنگې سپینه ده د بلخ د مشهور شاعري رابعه،
 بلخی په وینا:

«بنفشه مگر دین ترسا گرفت؟»

ترسایان څر کالی اغوندی او بنفشه په فېض آباد او د بدخشان په ځینو
 سیمو کې راشنه کیږي، د پسرلی په پیل کې پیغلې او ښځې د دغه ښکلي
 گل د راټولولو له پاره غونډیو ته ځي او د بنفشی گل راټولوي او هغه کله په
 عطارانو پلوري او یا یې په کور کې ساتي.

کله چې پسرلی کیږي، چمن چمن گلان رازر غونډی او زیره وړونکی
 شنیلی د غرونو لمنې زمردی او بخملی کوی. بلبلان او نور ښه غږې مرغان
 مستیږي. زړه د ځوانی په یاد کې لویږي د خوښی او خاطر پراخی احساس

کوی. هر چیرته چې چمن وی، مجلس جوړیږي، گلان ټول او گلبازی پیل کيږي، سیمه ییز سازونه او تارونه آواز پورته کړي سندرغاړي اوښه کالی اغوستونکي اتني کوی او په نڅا، خوښي او سندرو پیل کوی لاس او پښي غورځوی، په هر حال هڅای کې چې گلان دی دغه لاس او پښي غورځول معمول دی. په تېره په هغه ځای کې چې گل او بلبل په کې ډیر دي، هر بر اعظم او هر هیواد چې خپل ادبیات معرفي کوي، خپل هیواد ته د گل او بلبل هیواد وایي.

راوړی یی دی: بوځوان د لعل او لاجورد په سیمه کې په هر پسرلي کې کالی جوړول چې ټول له رنګارنګ گلانو څخه و. دغه ښه لباس اغوستونکي ځوان ته یې چې کالی ورسره ښه ښکاریدل گلبوش وایه. دغه ځوان د پسرلي په اول یوه اوونۍ له کلی ووته او په غرو او دښتو کې به د گلانو پسې سرگردانه و. گلان یې خواړه او گلان یې اغوستل او حتی وایی چې خپله بستره یې هم له گلانو جوړوله. څه موده وروسته چې کلی ته راستنیده؛ د کلی د ځوانانو او نجونو له خوا یې هر کلی کیده. په خاصه سلبقه او ذوق یې گلی کالی جوړول، ډیر مؤدب او مهذب و. هر چا چې لیده په لیدو یې خوشحاله کیده. گلبوش غنم رنګه ځوان و د خط شینوالی او گلرنگ مخ یې د کلی نجونی حیرانې کړې وی. دغه ځوان له گل پرته له هېڅ شې سره مینه نه کوله. یوه ورځ چې له صحرا راستون شوی وو، کلی ته نژدې یې نجونی ولېدلي چې گلان ټولوی. د بنفشی گل او نور گلان یې په خپلو گریوانونو کې ایښودل. گلبوش ځوان چې کله له لری ښکاره شو

هنگامه پیل شو او تولو ورمندې کړې، ومې لیدل چې گلپوش خان به رنگارنگ گلانو ښاېسته کړی دی د نجونو په ډله کې یوه نجلی وه چې بنفشه نومیده، یوی شوخې نجلی وویل: گلپوشه هر ډول گل دې په غاړه کې شته، خویو گل په کې کم دی آیا هغه ځانته چې تللی وې دغه گل نه و. ځوان ځانته متوجه شو خو پوه نشو چې کوم گل کمبود دی. مشکینوا ورنګېنو گلانو مست او نشه کړی و. شوخې نجلی په لوړ آواز وویل چې د گلپوش په ځان کې کوم گل کم دی؟ تولو نجونو په یو آواز وویل: بنفشه! بنفشه! په خپله بنفشی چې هم آواز واورید، له سراو مخ نه یې د حیا د خولو شبنم په څخیدو شو، سړیې کښته واچاوه. د گلپوش سترګې هم په بنفشه ولګېدې بنفشی هم سر راپورته کړ او یو بل ته یې په عاشقانه نظر وکتل نجونې چې لمن لمن گلان بهی راتول کړی و، تیتې شوې دلته بنفشه او گلپوش یوازې پاتې شول.

گلپوش له بنفشی سره د زړه خواله وکړه او له گلانو سره یې د خپلې مینې کېسه ورته وکړه او له دې سره سره چې له گلانو سره د عشق او مینې ترپولې اړیکه او اختلاط درلود له آدم څهره گل سره بهی تر اوسه مینه نه وه پیدا کړې.

دغه دوه مینان خپلو کورونو ته ستانه شول او څه موده څوک له حاله خبر نه و او د یو بل په بیلتون کې ژریدل. ځینو نجونو د گلپوش او بنفشی مور او پلار ته جریان ووايه څنگه چې د کلی نجلی او هلک ښه او نیک نوم درلود. ددوی په باره کې بهی بده تبصره نه کوله او هم یې ویل چې گلپوش او بنفشه له یو بل سره تناسب او

مینه لری. گلپوش له بنفشي او بنفشه له گلپوش سره بنیایی.
په پخوا زمانو کې خلک ډیر پاک زړې، ساده پوښه او ساده گویه وو،
یو بل ته دومره خوشبېنه وو چې په مینه او ایشار او زړه سوي کې د هر ښار او
د یار په خوله کې و، تګی او ریا ډیره کمه وه.

د هلک او نجلی مور او پلار موضوع درک کړه او مرکه په ساده او
آسانه توګه وشوه او په واده کې ېې زیاتره هماغه گل ټولونکی او د بنفشي
خورلنې نځونې او د گلپوش انډیوال وو تر گهیځه ېې چکچکې وکړې او
نڅیدلې او په پای کې ېې د همدغې ښکلی مصرع خوربيت زمزمه کاوه:
« گل بنفشه، من یار همیشه، من »

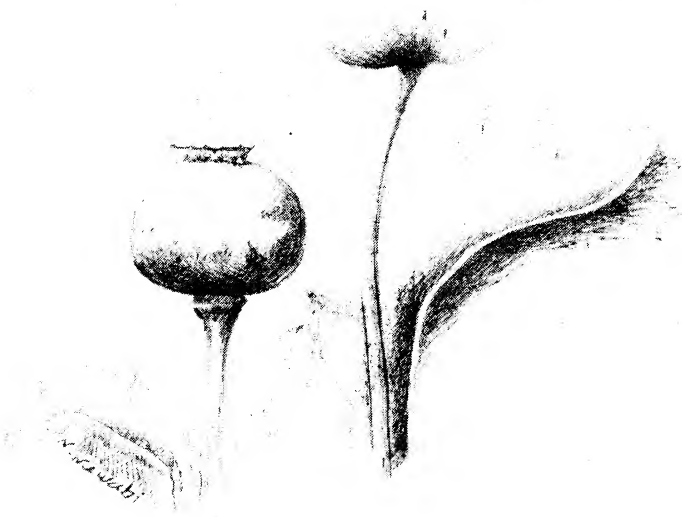
او دغه زمزمه د گلپوش له طلائی حنجرې څخه هم پورته کیده.

د کونار گل

په دې ورځو کې د هیواد زیاتو ولایاتو لکه بدخشان، هرات، هلمند، ننگرهار، کندهار او د هیواد په ځینو نورو سیمو کې د کونار گل سترگی وړی. دغه گل ته د خشخاش او تریاک گل هم وایي. دغه گل لکه څنگه چې رنګ په رنګ ټیکارې دغه شان یې دداني خورل انسان بل ډول کوی او مستی بخښي. خوښی او تازه گی راولي، سړی گنگسوی او له دې عالمه یې بل عالم ته وړی او راوړي. هغه خلک چې د کونار و په خورلو وروردی وي، هغه ته «غمزه کش وائي» د بدخشان د جرم په کلی مې څوکاله مخکې یو سړی ولید چې د یوه زاړه څپینار په ډډ کې یې حجره جوړه کړې وه چې دوه متره په یونیم متر کې وه چت یې درې متره لوړوالی درلود. د حجرې دروازه مې خلاصه کړه او ورننه شوم چې یو چراغ یې لگولی او غمزه ئې سړی په خپله ساقی خانه کې تریاک څکول. له ځان او جهانانه یې خبره و.

ځینی طبیبان هغه چاته چې د سینې په درد اخته وی، د کونار د داني او پوستکي خورلو توصیه کوی. که د کونار پوستکي و خوتول شي، وایي چې د خور شوې سینې ملهم دی. ځینو ژړندو کو او نا آرامو ماشومانو ته هم

ترباک ورکوی، میندی کرارویدیری ماشومان چې گنگس او بی حاله وی او
په خوانی کې زیاتره لیو نی کیږي. دا ټول له تریاکو څخه د استفادې له امله
دی.

که څوک یو ځل د تریاکو په خوړلو روزې شي، په ډیره سختۍ به یې
پریري، د تریاکو پرېښودل گران کار دی. تارک به یې په پای کې سر په
صحرا لیونی شی. خشخاش که نیم وړیت او نیم پوخ وخورل شي، مفرح
دي. لکه چې د خشخاش دانې که په ډوډۍ وپاشل شي، ډوډۍ خوندوره
کوی خو خدای (ج) دې د هغه له شیرې مونږ وساتې چې د شرابو په شان
سړی راغورځوی.

د بدخشان د فیض آباد په ختیځو او د هیواد په لویديځو برخو لکه هلمند، هرات او د هیواد د شرقي ولاياتو په ځینو برخو لکه لغمان، کونړ او ننگرهار او ځینو نورو سیمو کې دغه نشه راوړونکی بوتی لیدلی شوی او ټول شويدي.

وايي چې څو پيړۍ مخکې يو غرگر ځيدونکی تکړه ښکاری د دغه گل په کشفولو بريالی شو. ده له ليرې کتل چې زرکې او کوترې د غرو په لمنو کې نڅيرې او د زرکو په اصطلاح سرگرځي او لاره يې ورکه کړيده. ښکاري څو زرکې او کوترې له دانې او لومې پرته ونيولې. هره ورځ يې چې ليدل کولو ملاق واهه او مستی يې کوله حتی چې د زرکې او کوترې د غوښې خوراک هم انسان نشه کاوه.

ښکاری تل د مرغانو مستی ليدله چې له غرو نوراگرځي، دليونيانو په شان ځان په در او ديوال وهی. په څو غرو کې وگرځيد په پای کې يې يو غرگی وليد چې له منځه يې چپنه روانه ده او د چينی شاوخوا څو سره گلان ليدل کيږي. گلان يې بوی کړل؛ مست او مدهوش کور ته راستون شو. او څو اوونۍ وروسته بيا د چينی په لور روان شو. وې ليدل چې له گلانو څخه له غوزی او خشخاش پرته څه نه دی پاتی. د هغه مغز يې سوری کړل له منځه يې سپینی دانی په ځمکه توبې شوې او د هغو يو څه يې وخورلې په دې وخت کې يې زوړ بوتی ويستونکی وليد چې نشه دی، وې ويل: لکه چې د کونار دانې دې خورلې دی. ښکاري وويل باباجانه کونار څه

شي دي؟ بوټی وېستونکی وویل: دا ټولې د کوکنار دانې دي، چې په ځمکه تویې شوي دي؛ هر څوک چې دغه دانې وځوري؛ نشه کیږي. ښکاری د مرغانو کیسه له سره تر پایه بوټی وېستونکی ته وکړه. زاړه بوټی وېستونکی وویل: څوک چې دغه دانې استعمال کړي د مار زهر ورباندې اغیزه نه شي کولی، له بده مرغه چې د عقل او فکر د ښمن دی او له کوکنارو ډیر قوی زهر یعنی اپین او ډیر قوی مخدره مواد چې د بشر د عقل او ښکرغی د ښمن دی. (دهېروئېنو پودر) جوړیږي، تاسی به لیدلی وی هغوی چې په چرسو، تریاکو، پودرو، شرابو او داسې نورو اخته وی؛ په څو مره خواری ژوند کوی او تل د خپلو کورنیو د اړو بار وی؟

د ستوري «ستاره» گل

د سالنگ په غرونو کې تل واوره او وریځ لیدل کیږي. د سالنگ په هغه خوا گرمه او سوزوونکې چینه ده چې په خو دقیقو کې هګي په کې پخیري. تاسې د یو بام او دوه هوا اصطلاح د سالنگ په سیمه او چاپیریال کې لیدلې شې. او د پاسه په کې خاص ډنډ هم وجود لري. وحشي هوسی تل په دې ډنډ کې او به خټې او ټنګاریان ورته په قابو کې وي. او هوسی یا ژوندۍ په کمند کې نیسي او یا یې په وسله ټنګار کوي.

یوه شپه د سالنگ د «فرشتگان» په کلی کې میلمه وم. نوی کلن زور سړي د سالنگ ددرې او لمنې په باره کې خبرې کولې د سالنگ د وحشي گلانو او طبی بوټو کیسه یې کوله. خو خبرې د ستاره (ستوري) گل ته ورسیدلې.

وې ویل چې خاص ډنډ ته نژدې داسې گل لیدل شوی چې ځلانده لمر او سپینه سپوږمۍ یې نه خوښیدل، نه پوهیږم چې دغه گل په ستوري مین دی او که ستوري په ده، زړه با یللی دی؟ همداتر ورمی شوه او ستوري وځلیدل دغه گل هم موسکې کیږي او سترګک وهي. خو څو ځلې لیدل شوې دي چې هر کله آسمان وریځ وي، دغه گل نه خنډیږي او مړ اوې وي.

زړه سړی وویل: ورور مې تل د سالنگ او پنجشیر په غرونو کې د
گلانو پسې گرځیده او د گلانو تخم یې د غرو له لمنو او څو کوراټولول او د
کلی خلکو ته یې ورکول، خو هغه وکړی او د گلانو د ولونه زیات شی. یو ځل
په پسرلي او بل ځل په مني کې د گلانو په لټولو پسې راوځی له ټولو زیات د
«ستوري» گل د هغه پام ځانته اړولی و. دغه گل سپین دی او تل
«ستوري» ته منتظر وی.

په تیره د ماښام ستورې چې زهره ورته وایی او او ستورې گل یې
مشتري دی. ډیر خلې لیدل شوي دي هر ځلاند ستورې چې ځلیدلی دغه گل
خپله یو پانه خلاصه کړیده.

په هماغه کلونو کې چې د غرو د گلانو ټولونو کې د گلانو پسی تللی و
په کور کې یې نجلی پیدا شوه چې د هغې نوم یې «ستوری» کېښود.
«ستوری» خپل مخ له خپل او پردی پټاوه یو محجوبه، محبوه او مستوره
ود. خوریه می «ستارې» له وراره «ستار» سره یې اړیکه پیدا کړه. له
کوچینوالی ستارې او ستار سره مینه او محبت درلود.

کله چې یې د دوستی هنگامه توده شوه، د مینې آواز د یې له درې
دریاب ته ورسید او د مینې زمزمه یې د سیند کبانو دده او هغه غور ته
ورسوله پلار او مور حاضر شول چې یو بل یې د وصال له نعمت څخه برخمن
کړي. پریکړه وشوه چې «دستورې» گل تر څنگ او د حوض خاص په غاړه
دې دغه واده وشي او پر بنډه خویه او مشکین مویه نجو ته خبر ورکړي چې
راشي او د «ستارې» په واده کې گډون وکړي.

څو ورځې د ناوې او زوم خپلوانو انتظار درلود چې د «ستورې» له مخ
نه وریځ لري شي چې د ستاره مخ، د غرونو ښکلی نجلی د «ستورې» گل
ووینی په وریځو د پټ آسمان نه خفه وو. په پای کې مجبور شول او وې ویل:
هر څنگه چې کیږي نن شپه واده پای ته رسوو. وریځ نه ورکړي نجلی یې
قبلې ته مخامخ کېښوله او نیم مخ یې پټ و.

سره له دې هم څوک «ستارې» ته متوجه نه و او نجلی خپل لاسونه

پورته کړل او پرونی یې له سره وغورځاوه. دا وینکو خاڅکی یې د سباوون
 د ستوري په شان له نیلو فري سترگو څخه خڅیدل، په دې وخت کې
 د غرونو لمن له وریځ پاکه او صافه شوه. ستارې سترگو انتظار ویستلی.
 ځان یې د ستوري په گل ښخې کړې او وې لیدل چې د زهره نښان څرگند
 شوی دی، په همدې وخت کې و چې «د ستوری گل» هم وغوړید. پرېښته
 صورته نجونو، ډلې ډلې کلی ته نژدې پښې او لاسونه په ناڅغور ځول او گل
 پاشل یې پیل کړل.

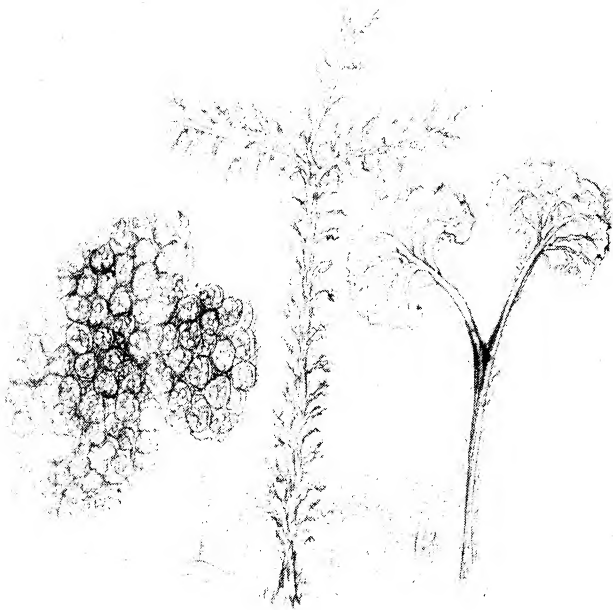
تر گهیڅه پورې د کلی نجونو نغمې او سندرې ویلې. ټولو مستی کوله
 مینه وال متوجه و چې سهار راختلې او د «ستوري» گل مړ اوې شوی و. او
 ستوری هم یو د بل پسې تر شعاع لاندې راغلی و؛ نظر ته نه راتلل.

زیر سری گل یا بوی مادران گل

تیز گلان د ژوند یو موجود اتوپه شان د خپل ژوندانه په موسم کې کیسې او افسانې لري. په هر گل کې د بلبل سوی بڼکه او د شاتود مچيو ناسته ولاړه وینی چې یو یې د گل له بوی څخه مست او بل یې له شیرې او شربت څخه په خیز او توپ.

ځینی گلان د یربښه او مطبوع بوی لری. او ځینی نور یې ناروغی او دردونه علاج کوی. ما هم د کیسه ویونکو او کیسه جوړوونکو له خولې رنگینې او په زړه پورې کیسې د گلانو په باره کې اوریدلی دی. هر څو مړه چې دغه کیسې خیالی او له مبالغې ډکې وی خوری شوی او د خوړ ژبې په خوله کې لاخوړې دي. د بوی مادران گل چې زیر سری یا زرسری هم ورته وایی که د زرو په شان سور نه دی زیر طلایی او ښکلی رنگ لری. دغه گل په پسرلی کې له لمډې خاورې سرراپورته کوی، ته به وائی چې د گلانو له خزاني څخه سررا باسی او گل پالونکی په خپلو لیدو محوه کوی، لرلیدیې زړه غولونکی دی، طلائی رنگ یې له هر حیثه جالب ښکاری، خو مونږ یې د تیز بوی په باره کې خبرې کوو. ځکه چې ځینو دردونو علاج هم کوی.

له ورځو یوه ورځ د یوه غره په لمنه کې یو شمیر شیدې ورکوونکې
میندې راټولې شوې وې او رنگ رنگ گلان یې ټولول او په څه پوه طبیب له
گل پلورونکې گلان اخستل.

گل خيرو ته يې د شفا گل ووايه او يوبل گل ته يې د سيني ملهم ووايه
هر گل نوم، اثر او خاصيت درلود. ټول گلان د لمر وړانگوته مخامخ
واقع شوي و او د گل هرې څنډې ځانته بنکلا درلوده. ښځې هم يوه گل ته
متوجه وې چې زرسري يا زيرسري نوميده او د هغه گل په شان چې زرناب
سرلری، ارزښتناک دی.

د خوا صوپه باره یې طبیب ډیرې خبرې وکړې. دا مجربه او آزمویلی
ښځې، چې د تکره طبیب په شان د هر شفا بڅښونکي گل له خوا صو خبره وه
او ماشومان او ښځې یې د طبی بوټو او گلانو په مرکباتو معالجه کول؛
وویل: زیر سری گل چې حضرت طیب (رح) یې نوم زیر سری وایی، رښتیا
چې زړ لرونکی گل دی.

وايي خلای او په سینه پورې یې ومنښ او بوی یې کړی ټولې میندې.
ټولې پوهې شې چې دا گل د ډیرو دردونو دوا ده، ماشومان پریږدی چې له
دغه گل سره مینه وښيي. که ستاسې ماشومان کوم درد ولری، دهغه په
خوړلو روغتیا مومی.

ټولو میندو په یو آواز وویل چې: دا گل د بوی مادران مخکی دی؟
رښتیا چې ماشومانو ټولو د بوی مادران په لور حمله کوله او دهغه په بوی
یې خپل زړه او روح تازه کاوه.

د نڅا گل

د وحشی گلانو او سنډیل په باره کې، شاعرانو او گلبازانو رنگین مضمونونه لیکلي دي. لیکونکي له سینگارځي او ددې شنه آسمان لاندې رنگارنگ گلان گلرویانو ته وړاندې کوم. خود روح دماغ معطرشی. په دې لرغونی هیواد کې خوشبو او خوش رنگه گلان زیات دي. چې زمونږ د هیواد هرې خوا ته طراوت او تازه گي بخښي.

په سنگ چارک کې په تیره بیا په هماغه ځای کې چې «د شاه گوته» ورته وایي د غره له سینې څخه دوه ویاړي رابښکته کيږي دغه دوه ویاړي انسان حیرانوي.

د سنگ چارک د فضا په شنو غرونو کې، د نڅا گل هم لیدل شوي دي. په سرپل کې یوه ښځه وه چې یو سلو څلویښت پسرلی یې لیدلی ؤ او د پسرلی زیات ښایسته گلان یې بوی کړی ؤ. دغه زړې ښځې د گلانو په باره کې خبرې کولی هغه وخت چې د نڅا گل یې یاد او، په وجد راتله او گومان یې کاوه چې نوی پیغل توب ته رسیدلی او له ځوانو او شوخو فجونو سره یې د غرو په لمنو کې لمن گلان ټولول او له مستو پیغلو سره یې مستی او نڅا کوله او گیدی گیدی گلان یې اخستل او د یوبل په سر او سینه یې پاشل. دغی د ژوندی زړه څښتنې زړې ښځې ویل:

د نڅا گل په سباوون کې همدا چې نرم نسیم په لگیدو شو دغه ډیر
موزون او ملایم گلان د سر حرکت سرته رسوي او په دې ټکۍ سحر وختی
پاڅیدونکۍ او عارفان پوره پوهیدۍ شی. تاسې د خیال په عالم کې اوسی
او تفکر وکړی، د سباوون نیم زړه وړونکۍ موسیقۍ ده چې دغه گلان په
نڅاړاولۍ.

دغه گلان چې د سخت سرد مقابل شی، اتن او نڅانه کوي. فقط له یوې
خوا بلې خوا ته کږیږي. ددې گلانو کیفیت او خاصیت دادی چې سهارنۍ
نسیم هغو په نڅاړاولۍ او د سباوون د یاد په لگیدلو د ساز غږوونکۍ له
پنجې نڅا کوی.

گل نارنج

چرا قلبم به سینه بی قرار است
 چرا چشمم چو نرگس انتظار است
 دماغ خسته ام گردیده تازه
 دهانم همچو پسته خنده دار است
 چرا بلبل بود اینسان «شکر رنج»
 چرا قمری خرامان در چنار است
 ز من از لطف حق گردیده پر گل
 فلک از اختران نقش و نگار است
 معطر گشته باغ و راغ یکسر
 هزاران مرغ زار در مرغزار است
 رخ گل را چرا شبنم بشوید
 که سبزه منتظر در جویبار است
 همه گل‌های رنگین صف به بسته
 چو دخترها قطار اندر قطار است
 ببینید چتر گل در چپه کاکل
 چپ و راست نوخطان در چپرهار است

کبوتر سجع را کرده مکرر
 نوای فاخته همچون هزار است
 شگفته طبع شاعر همچو سنبل
 طبیعت چون نسیم خوشگوار است
 مگر درهای جنت باز گشته؟
 که خوشبو گلزمین ننگرهار است
 مگر حوران زرخ بگرفته برقع
 که گلرویان همه در گیرودار است
 در این جانو بهار اعجاز کرده
 بهار هم قدرت پروردگار است
 جلال آباد شهر پر جمال است
 ورا مجموع خوبان در کنار است
 گل نارنج فرح بخش مزاج است
 توگوئی داروی رنجور زار است
 دواى درد بیمار است نارنج
 از آن باغش چو دکان عطار است
 نهال نورسی سبزینه پوشی
 زنار بخش طلایی گوشوار است
 سپین غر گشته است شاداب و خرم
 که قدش همچو شمشاد با وقار است
 بهار روح بخش آمد به میهن
 بهار نهضت ما آشکار است

بگيريد از گل نارنج عبرت
 همه چون جذب کرده دل شکار است
 بيائيد ای رفيقان خردمند
 که فصل جد و جهد و وقت کار است
 اگر باشد قلم یا قلبه یا بیل
 همه از بهر این مردم بکار است
 بهر لفظ و بهر لهجه که هستيد
 برای نفع افغان کار دار است
 در این روز ها شمالی لاله زار است
 هوای دلنشین در گلبهار است
 بکوهستان بود، جشن گل زرد
 زمین و کوه و دامن شعله زار است
 بگردم لعل خوبان بدخشان
 که گل قندش دوايي دل فگار است
 بنفشه در بدخشان کرده طوفان
 گل سرخ و سفید اندر مزار است
 بنازم شهر بلخ و شهر خُلمش
 که گلریز و گل افشان چون بهار است
 در این جا جشن نارنج گشته برپا
 به خُلم و قندهار جشن انار است
 به پنجشير و به خنجان جشن توت است
 بکوهدامن که انگور بی شمار است

بگیرند جشن انگور اندر آنجا
چو نرگس مردمانش پر خمار است
بسازم طبع موج تو شاعر
چو رود هیرمند پر فیض و بار است
دعای ما همین باشد عزیزان
که تا پروین و ماه اندر مدار است
وطن معمور بادا تا قیامت
همیشه در پناه کردگار است
الهی مردم ما شاد باشد
که دایم در حوادث برده بار است
«نوابی» تو بچین گلهای عرفان
گل عرفان گل دایم بهار است

ماه حمل ۱۳۵۲

کابل خیرخانه

گل خورشید

رنگ شب از دیده ها شد ناپدید
 پنجهء خورشید ظلمت را درید
 همچو شبنم بلبل شوریده بود
 در برگل روشنی دید و پرید
 تا سحر بود در آغوش گل
 پردهء شب بود او را کس ندید
 غنچه گفت الحمدلله روز شد
 شب گذشت و صبح رخشان بر دمید
 روی او را آب شبنم تازه کرد
 بر عذارش رنگ خوشحالی دوید
 از نسیم صبح در طرف چمن
 بلبل نالان چو سمبل می تپید
 ناگهان گل را در آغوشش گرفت
 از نزاکت گل بهر سو می چمید
 ذره را خفاش دید و خیره گشت
 از میانه رفت و در لانه خزید

ذره از دیدار خود سر مست شد
 در هوایش تاو بالا می پرید
 شد گل خورشید مشتاق رخس
 قامتش از بار عشق خورخمید
 قرص خورشید مشتاق رخس
 سوی خود دیدم که گل را می کشید
 هر طرف میکرد رو خورشید ناز
 سایه دنبالش چو عاشق می دوید
 گشت چون مغرور بر انوار خویش
 عصر آمد از جهان شد ناپدید
 شد نهان از چشم مردم پشت کوه
 ناگهان دیدم زوال او رسید
 رفت اندر چشمهء خورشید شد
 سایه چابك تالب بامش رسید
 بر تو لطف آنکه بر عالم فگند
 زر بداد اندر بدل خاکی خرید
 هر که باشد مهربان مانند خور
 گوش دل این نکته را از آنجا شنید
 خارو گل یکسان نماید تربیت
 رتبه اش چون مهر تا گردون رسید
 در دل هر کس شود مهرش پدید
 میکنند وضع دویی را ناپدید

تعریف گل حیا

گلی باشد بغزنی و به کشمیر
 صفای برگ آن چون نقر و شیر
 بود همچون جریبن ترو تازه
 به لعل گلرخان گردیده غازه
 کند کلك غروسان را حنائی
 رود لاله ز نورش در سیاهی
 نه همچون یاسمن گردیده گلریز
 نه همچون ارغوان است رنگ آن تیز
 قدش باشد نه بالا و نه پستی
 نه همچون لاله ها ساغر بدستی
 نه بویش تیز باشد چون اکاسی
 نباشد شوخ چشم همچون عباسی
 نه چون سوسن زبان آن دراز است
 نه چون نرگس به گلشن دیده باز است
 اگر آهو گهی او را به بیند
 شود آرام و هم از پا نشیند

بگرد آن همه پروانه رقصند
 همه پروانگان مستانه رقصند
 شود زنبور شهد، شیرین زکامش
 کند نرگس از او زرینه جانش
 بود سرخ و سفید برگ این گل
 ازو دور است چشم شوخ بلبل
 بدامن این گل زیبا بروید
 رخس شبنم به آب دیده شوید
 گرفته کوهسار او را بدامن
 که باشد سر سبد این گل به گلشن
 نسیم صبحدم خوشبو ازو شد
 محیط کود، جهان رنگ و بو شد
 ز گل چین این گل رنگین حزین است
 ملول این خرسنی، از خوشه چین است
 اگر گردد بهر شخصی مقابل
 شود این گل ز خجلت سر بسر گل
 همینکه پیش خود انسان ببیند
 چو رخت برقع پوش دامن بچیند
 ز جویبار کرم آبی بنوشد
 سرو ساقش ز شرم یکدم بپوشد
 عجب این گل لطیف و خوشنما است
 میان گلر خان چون با حیا است

از آن آنرا بگویند با حیا گل
 نمیگردد پریشان نسل به نسل
 که هر کی بی ادب آنرا ببوید
 چو بلبل پیش او را زی بگوید
 چو قلب اهل دل باشد همه جمع
 همی سوزد بدل چون تار آن شمع
 همی سوزد شبانه مثل فانوس
 نمی گردد بکس همراز و مانوس
 بگردم این گل خوشرنگ و زیبا
 که ممتاز است به گلشن پیش گلها
 بشوخی هر کسی بیند بسویش
 شود تر از حیا لنگر برویش
 حیا در خلوت جان انجمن ساخت
 ز خون خویشتن دو صد چمن ساخت
 ز گلزار و چمن او پا برون کرد
 ز حسرت لاله ها را غرق خون کرد
 بکوهسار همچو لعل ناب سرزد
 چو ناجو دامن خود بر کمر زد
 گریباننش درید از دست مردم
 ز مردم چشم خود پوشید و شد گم
 نهد سر را بزانو چون فقیران
 بخلوت رفت همچون گوشه گیران

مگر باشد دلش غمگین زمینا
 نمی خواهد به بیند اهل دنیا
 ز چشم حاسدان مستور باشد
 چو پروین در فلک پر نور باشد
 نمی خواهد بهر دستی بگردد
 ز صرصر هر زمان بر خود بلرزد
 بنایم این کل هر رنگ و بورا
 بگردم این گل پرناز و بورا
 بود این گل ز سر تا پا لطافت
 بود این گل کان ملاحیت
 نگشته قامتش خم زیر گردون
 نباشد بارکش از مردم دون
 طبیعت بهر او هر چیز داده
 نسیم در خدمتش هر دم ستاده
 سرش بارد همه باران نیسان
 شود وقت سحر خوشبو و خندان
 سحاب دایم سران سایبان است
 (نوابی) بی نیاز از باغبان است

گل باغ وفا

رفیق مهربان آقای شیوا^(۱)
 گل رنگین و خوشبوی معطر
 گل باغ و خارنگین و زیباست
 بهر جا شاعر است گلباز باشد
 بر جا امتیاز گلباز دارد
 شود شاعر بیک گلدسته خرسند
 بود شیوا رفیق و دلنوازی
 عجب مرد خردمند است شیوا
 بود شیوا رفیق نکته سنجی
 ز یک چشمه چو آبی نوش کردیم
 زکارنده شدیم هر دو سرآمد
 زدارقوم مردیم و غصه خوردیم
 نگشتیم خسته و دلگیر و مانده
 ولسوالان همه مرد و پولدار
 سخن بسیار باشد ای رفیقان
 شود این ملک ما اشک اروپا
 بمن بخشیدی گل مهر و وفا را
 دماغ خشک من کرد تازه و تر
 گل زیبا قبول خاطر ماست
 میان مردمان ممتاز باشد
 که با اهل خرد اوراز دارد
 شود تا دلها به مهر پیوند
 برای بینوایان چاره سازی
 به عهد خویش پا بند است شیوا
 بود شیوا یکی سر بسته گنجی
 بیک دیگ محبت جوش کردیم
 نشدیم پخته دگر ها چون سر آمد
 بهر جایی به هر راهی تپیدیم
 بهر جا حاکمان ما را دوانده
 کجا علم و ادب دارد خریدار
 کنم کومه سخن ای نکته سنجان
 زنامش غنچهء دلها شود وا

• بگو بر اهل دل باری «نوابی»

چو او شیوا بیان هر گز نیابی

(۱) ښاغلی امام الدین شیوا د هیواد پېژندل شوی شاعر، لیکوال او د لیکوال له نژدې خپلوانو څخه.

گل مزده

مزدهء (۱) با مهر محبت شعار
 خوشه گلی نسبت عقد پرن
 شاخه گل سرخ چو تاج خروس
 تازه و با آب شبنم شده
 گر چه بسی جلوه گری می نمود
 بود اگر چه وراسوی خوش
 خوشهء مقبول و قشنگ و عجیب
 کز کرم و تحفه شکایت کنم
 بعد تشکر من افسرده دل
 اندکی آزرده بشد خاطرم
 بهر نوازش بمن دلفگار
 کند زشاخی و بدادش بمن
 بود به آراستگی چون عروس
 از نفس صبح چو خرم شده
 لیک به آن دسته گل بود نبود
 هیچ نبودش خبر از بوی خوش
 خاطرهء داد به من بی غریب
 شوخی این دولت حکایت کنم
 گویمش ای مزدهء آئینه دل
 از گل بی بوی چه حظی برم

از گل خوشروی مرا نیست سود

چوب بود بوی ندارد چو عود

شعر از استاد عبدالحکیم مزده شاعر و نویسنده معاصر

(۱) بناغلی عبدالحکیم مزده د هیواد نومبالی شاعر، ادیب او لیکوال دی.

گل‌های بهاری

نکو فصلیست ایام بهاران   چو من باشد ثنا خوانش هزاران
 هوا آغاز کرده مشک باری   بروئیدست گل‌های بهاری
 بهر شاخی شگوفه رخ بر افروخت   باو بلبل دو چشم خویشان دوخت
 ز زرد و سرخ گل سر کرده طوفان   دل خود باخت هندو مسلمان
 به کوه چون لاله، خود روی سر زد   در آنجا دامن خود بر کمر زد
 بدست خود گرفته سرخ ساغر   دماغش کرده شب‌نم تازد و تر
 معطر گشت چون اطراف گلشن   زبان وصف را بگشود سوسن
 صبا چون زلف سنبل شانه می‌کرد   دل بلبل از آن دیوانه می‌کرد
 صبا در گوش گل چیزی همی گفت   غبار چهره اش با دیده می‌رفت
 کند گل اندر موسم بسی ناز   کشد بلبل ز غم هر لحظه آواز

که این جنس و جمال تو نماند

خزان آخر بخاکت می نشاند

سرود بلبل

سحر گه بلبل شوریده زار
 ترنم نمود آمد بگفتار
 مخاطب کرد عروسان چمن را
 گلاب و یاسمین و نسترن را
 که حال نوبهار نوجوانی است
 صلاهی خرمی و شادمانی است
 کشد سر از افق چون مهر خاور
 گل آید در گلستان شعله پرور
 بهر شاخی نسیم گل بگویم
 گل دیگر چیزی نگویم
 نسیم صبح لرزاند گل من
 پریشان می نماید سنبل من
 زند شبنم همی بر روی گل آب
 کند بیدار دمی را از شکر خواب
 خداوندا نسیم آواره گردد
 چونی از جور گل بی چاره گردد
 شود گم شبنم از مهر جهانتاب
 الهی پیش گلها ریزدش آب
 که هر ناکس کند نظاره گل
 خورد خون دل، بیچاره بلبل
 کشد هر چند اگر فریاد و افغان
 گر از اشک و حسد بلبل دهد جان
 نه گل پروای آن دارد نه مردم
 که گل شوخ است و مردم بی ترحم

د گلانو او حبوباتو د قلمو د کرلو لارښوونه

پورتني سرلېک د يوې رسالې عنوان دی چې (۱۶۴) پاڼې لري او له نن نه شپيته کاله پخوا يعنې په (۱۳۰۰) کال د غازي امان الله خان په عصر کې د ابلاغ په مطبعه کې چاپ شوی او يوه نايابه نسخه ده.

د پښتني په لومړي مخ کې يې يادونه شویده چې د مرحوم دد باشي فيض محمد له يادداشتونو څخه د ابلاغ په مطبعه کې طبع شوی او دادی د دغې رسالې ځيني سرليکونه يادداشت کيږي:

۱- د ولايتي غورځوالي د گل قلمه چې د کابل په دارالسلطنة کې ازمويل شويدي.

۲- د جريبن قلمه يې توضيح کړيده

۳- دانگريزي گلاب قلمه

۴- د داودي گل قلمه

۵- د گنديري گل قلمه

۶- د صديري شېو د تخم کرل

۷- د گل بدن گل د تخم کرل (د آدم خېره گل نوم يې اوريدلی و، خو

دغه نوم می نه و اوريدلی؛ دهغه يادونه يې هم کړيده).

۸- د (کارینتن گل) تخم کرل ددې گل نوم لیکونکي ته بیخي نوی دی

۹- د لبه تخم کرل

۱۰- د هر رقم کشمیری گل د تخم کرل

۱۱- د برینه گل تخم کرل

۱۲- د مرجان گل تخم کرل

۱۳- د صد برگ حنا گل تخم کرل

۱۴- د کشمالي (ریحان) د گل تخم کرل

۱۵- د مینخک گل تخم کرل

۱۶- د شاره گل تخم کرل

۱۷- د کاغذی گل تخم کرل

۱۸- د سنبل پیاز

۱۹- د هراتی زنبق پیاز او نور

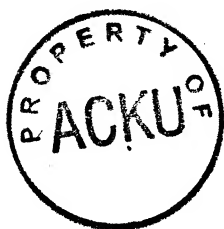
مرحوم ده باشی فیض محمد خان چې باغوان باشی او دراز راز گلانو متخصص یې ورته وایه، په زربنت کې یو تجربه کار سړی ؤ چې تر ایران، ماورالنهر او کشمیر پورې یې سفرونه کړي له هر ځای نه یې د گلانو تخم او قلمی افغانستان ته راوړیدی. دغه گلپاز زور سړی ډیر شوقی او ذوقی ؤ. حتی وایی چې زعفران یې لومړی ځل په بادام باغ کې (نننی ده کیپک) د ازمایښت په توګه وکاره. او حتی چې دهغه تخم یې د ایران فردوس ته یووړ.

هغه ویل چې د کندهار په منزل باغ او جلال آباد کې هم زعفران نتیجه ورکړی وه. په کاردی چې زعفران وکرل شی. اوس د زعفران په باره کې چې

طبي خاصيت لری ، بيخي خبرې نه کيږي. مونږ يوازي د شاعرانو په شعرونو او د ديوانونو په پاڼو کې زعفران لولو خود ځمکې پرمخ يې نه ونيو.

که اوس يې لنډه رساله له حاشيو او تعليق سره د گل د کوم متخصص له خوا «که ويې لرو» د کړنې او اوبو لگولو وزارت له خوا چاپ شي، ټولو هيوادوالو او د گل مينه والو ته ارزښت لری. مرحوم فيض محمد خان نورنا چاپه يادداشتونه هم لری، او سل ډوله گلان يې معرفي کړيدي. او په دې رساله کې د گلانو د خصوصيت د تخم د کرلو او گل کښينولو د طريقې په باره کې يې اوږدې خبرې کړي او د گلانو د کښينولو او تخم کرلو وخت يې بيان کړيدي. حتی چې د سرې ډولونو يې هم شرح کړيدي او باغوانانو، گل دوستانو او گل کرونکو ته يې په استادانه توگه لارښوونه کړيده.

د اړیک د گرځنده کتابتونونو د ادارې خپاره شوی کتابونه

- ۱- د افغانستان عمومي جغرافیه
- ۲- جغرافيايې عمومي افغانستان
- ۳- د افغانستان تاريخي ودانۍ
- ۴- پناهاي تاريخي افغانستان
- ۵- د افغانستان معلي خواره
- ۶- ورزشهاي معلي افغانستان
- ۷- سپينه كورته
- ۸- كمان طلايي
- ۹- زده كړو چې ورزده كړو!
- ۱۰- بيا موزيم تا بيا موزانيم!
- ۱۱- په افغانستان كسې د چاپيريال ساتنه
- ۱۲- حفاظت محيط زېست د افغانستان
- ۱۳- په افغانستان كې د پوزغليو او باغونو جوړونه او روزنه
- ۱۴- ترسپه و تهسپه، بسزق و باغها در افغانستان
- ۱۵- د تمدن سوغات
- ۱۶- ارمغان تمدن
- ۱۷- زلزله در افغانستان
- ۱۸- په افغانستان كې زلزلي
- ۱۹- معيدين و جامعه
- ۲۰- معيدين او ټولنه
- ۲۱- د افغانستان لنډوې تاريخ
- ۲۲- تاريخ فشرده، افغانستان
- ۲۳- د چرگانو ساتنه او پالنه
- ۲۴- مرغدارۍ
- ۲۵- دنياي كودك
- ۲۶- د ماشوم نړۍ
- ۲۷- نگاهي پر اوضاع اقتصادي افغانستان
- ۲۸- د افغانستان اقتصادي حالت ته پوه كنه
- ۲۹- د شاتو معيپو روزنه
- ۳۰- زېږوداري
- ۳۱- د افغانستان مشاهير
- ۳۲- مشاهير افغانستان
- ۳۳- د افغانستان كلک پوستي ميوي
- ۳۴- ميرهۍ سخت پوست افغانستان
- ۳۵- جغرافياي ولايات افغانستان
- ۳۶- د افغانستان د ولايتونو جغرافيه
- ۳۷- تكتالوژۍ بابوگاز
- ۳۸- د تكتالوژۍ
- ۳۹- پر خورۍ يا خود خوري
- ۴۰- ډير خوراكي
- ۴۱- هيازي هاي عاميانه اطفال
- ۴۲- د ماشومانو ولسي لوبې
- ۴۳- ۴۴- ۴۵- لنډي ها
- ۴۵- رهنماي تشخيص و تداوي امراض
- چشم، گوش، گلو و بيني
- ۴۶- دسترگو، غوړ، ستوني او پزي
- ناروغيو د تشخيص او درملنې لارښود.
- ۴۷- سرگرمي يا تجربه هاي علمي
- ۴۸- په عملي تجربو سره وخت نيول
- ۴۹- په افغانستان كې كافي زيرمي
- ۵۰- ذخاير معدني افغانستان
- ۵۱- اساسات ماهي پروري
- ۵۲- د كيانو د روزلو لارښوني
- ۵۳- اوپه د ژوند سرچينه
- ۵۴- آبسر چشمه، حيات
- ۵۵- تنديز منزل
- ۵۶- د كور سمبالښت
- ۵۷- سپزي ها
- ۵۸- سابه
- ۵۹- د افغانستان مشاهير (دويم ټوك)
- ۶۰- مشاهير افغانستان (جلد دوم)
- ۶۱- توصيه هاي مفيد پراي انكشاف
- باغداري در افغانستان
- ۶۲- په افغانستان كې د باغونود
- پر مختك په هكله گټوري لارښوني
- ۶۳- شاهراه هاي افغانستان
- ۶۴- د افغانستان لوي لاري
- ۶۵- ورزش
- ۶۶- ورزش (پښتو)
- ۶۷- تاريخ مختصر وسايل اطلاعات جمعي در افغانستان
- ۶۸- په افغانستان تي ده لاپرو و پكرو سايلو...
- ۶۹- سيماي محيط زېست افغانستان
- ۷۰- د افغانستان د چاپيريال بڼه
- ۷۱- اقتصاد
- ۷۲- اقتصاد (پښتو)
- ۷۳- تخنيك ابتدايي راډيو
- ۷۴- د راډيو لومړنۍ تخنيك
- ۷۵- د افغانستان مشاهير (دريم ټوك)
- ۷۶- مشاهير افغانستان (جلد سوم)
- ۷۷- دانستۍ هاي مالداري و وترنري
- ۷۸- د وترنري او مالداري په هكله
- لارښوني
- ۷۹- صنايع دستي افغانستان
- ۸۰- د افغانستان لاسي صنايع
- ۸۱- هرات در دوره، تيموري ها
- ۸۲- هرات د تيموريانو په دوره كې
- ۸۳- نباتات صنعتي
- ۸۴- صنعتي بوتې
- ۸۵- جهان نما
- ۸۶- نړۍ ښود
- ۸۷- گلسته، اطفال
- ۸۸- د ماشومانو گل غونچه
- ۸۹- آب هاي تحت الارضي و معدني افغانستان
- ۹۰- د افغانستان ترخميكي لاندې او كافي اوبه
- ۹۱- روغه ټولنه
- ۹۲- جامعه، صحتمند
- ۹۳- شهر كابل در طي قرون
- ۹۴- كابل د پيرپوه اوږدو كې
- ۹۵- اطلس ولايات افغانستان
- ۹۶- د افغانستان د ولايتونو اطلس
- ۹۷- تجارت در افغانستان
- ۹۸- په افغانستان كې سوداگري
- ۹۹- سيري در امواج موسيقي
- ۱۰۰- د موسيقي په څپو كې...
- ۱۰۱- كمپيوتر (پښتو كتاب)
- ۱۰۲- كمپيوتر (ترجمه دري)
- ۱۰۳- هاستانشناسي در افغانستان
- ۱۰۴- لرغونپيژندنه په افغانستان كې
- ۱۰۵- ادب پوهنه
- ۱۰۶- ادب شناسي
- ۱۰۷- اساسات توليد نباتات زراعتي در افغانستان
- ۱۰۸- په افغانستان كې د كرنيزو نباتاتو د توليد لاري چاري
- ۱۰۹- افسانه ها و سرگرمي ها پراي اطفال
- ۱۱۰- د ماشومانو لپاره كيسې او سرگرمي
- ۱۱۱- حيات وحش افغانستان
- ۱۱۲- د افغانستان وحشي ژوي
- ۱۱۳- محيط زېست و اقليم افغانستان
- ۱۱۴- د افغانستان چاپيريال او اقليم
- ۱۱۵- گورشارد ستاره، تابناك عصر تيموريان
- ۱۱۶- گورشارد د تيموريانو په دوره كې ځلانده...
- ۱۱۷- افسانه، گلهپا

اسناد غلام حبیب نوابی نیویان د غلام حیدر تیموری زوی په
۱۳۰۰ هـ ش کال د کابل ولایت د کوهدامن ولسوالۍ د نواب په
کلی کې زیږیدلی دی.

تحصیلات خپل تحصیلات یې د سرای خواجه په عالی لیسه او د
خواجه ملا په عالی دارالمعلمین کې بشپړ کړيدي
هندي څه موده د ښوونکي په توګه او بیا یې مطبوعاتو ته مخه
و کړه او په ترتیب سره د اصلاح ورځپاڼې د محرر او سر محرر د
کورنیو خپرونو د غړي، د تاریخ د ټولنې غړی او د ژوندون د
مجلې د مرستیال د هیواد ورځپاڼې محرر، د اتحاد بغلان د

جریدې مرستیال او کفیل، د ولس د جریدې مرستیال او کفیل، د آینه د جریدې مؤسس او مدیر، د
بدخشان دورځپاڼې مدیر، د پښتون ږغ د مجلې مدیر، د رادیو افغانستان د خپرونو مدیر، د انیس
د ورځپاڼې د راپورترانو مدیر او د کتاب چاپولو مدیر، په پیل کې د آریانا د ایره المعارف غړی او
وروسته مدیر، د جوزجان د "د یوه" جریدې مدیر، د جوزجان د سري میاشتنې افتخاري رئیس، د
"کلی" جریدې مدیر، د مخابراتو د "برید" مجلې مدیر، د بلخ د بیدار ورځپاڼې مدیر، د فلکلور او
محلی ادبیاتو مدیر، د بلخ او هرات د ولایاتو د اوقافو لوی مدیر.

چاپ شوي اثار: کوکچه، نوابی او پسرلی، علامه سلجوقی، ملنگ جان، لعل بدخشان، حکیم
انوری، سیمه ییز آهنگونه، د شاعر همطبع، حکیم مژده او حبیب نوابی، گلېز، گل های خیال
"خیالی گلونه" منزل خرقة، سالنگ، دیوان مخفی بدخشی، زن، مخفی بدخشی، د یونان د نوم
ورکي شاعرې بیلتن ترانی، رابعه بلخی، عایشه درانی، سلطان رضیه، محبوه هیروی، گوهر
شاد د تیموریانو د دورې خلانده ستوری او همد اثر، "د گلانو کیسه".

ناچاپ اثار: کابل کهن، سیاهی که سفید می سفت، ثمرقند، یو ولس کاله په روسیه کې، ام
معصومه، خدیجه، جوزجانی، فاطمه بلخی، تاج النسوان، گلدسته، از گلشن بابری، ناصر
خسرو، صدای صلح، شیخان شورانگیز، تاثیر زباندانی بر سخندانی، گنج درویش ...
انصاری، هجویات، په مزار شریف بلخ کې د امیر علی شیر نوابی علمی آثار، د زیاتر علمی او
عرفانی شخصیتونو زیارتونه، د اهل تصوف سوانح او اشعار، حیات باقی (د یوه کوهدامنی عالم
په باره کې رساله، مؤلف یوسف زلیخا) د بلخ او جوزجان د بزرگانو په باره کې، مراد مرید، صحف
ابراهیم و موسی، یاد پیریتان حاجی محمد سعید لاهوری، د حال شرح، د انصاری، درود
شریف، گلشن توحید، شیخ سعد الدین انصاری، (گلچین معانی)، حضرت محی الدین
چشتي، د استالف ایشان صاحب، د بلخ نوبهار، کودک د نظر بزرگان او ... دی

د اریک د گرځنده کتابتونونو د خپرونو لړۍ
په ۱۱۸ پې نومره